

Analiza mirovinske pismenosti generacije Y i štednja za treću životnu dob

Butko, Dijana

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:185674>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

Poslovna ekonomija – smjer Financije

**ANALIZA MIROVINSKE PISMENOSTI GENERACIJE Y I
ŠTEDNJA ZA TREĆU ŽIVOTNU DOB**

Diplomski rad

Dijana Butko

Zagreb, lipanj 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija – smjer Financije

**ANALIZA MIROVINSKE PISMENOSTI GENERACIJE Y I
ŠTEDNJA ZA TREĆU ŽIVOTNU DOB**
**THE ANALYSIS OF PENSION LITERACY AND PENSION
SAVINGS AMONG GENERATION Y**

Diplomski rad

Student: Dijana Butko

JMBAG studenta: 0067357401

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Dajana Barbić

Zagreb, lipanj 2023.

SAŽETAK

Ubrzano starenje stanovništva i sve veći broj umirovljenika u odnosu na radno aktivno stanovništvo doveli su do potrebe za povećanom individualnom odgovornošću svakog pojedinca za vlastite financije i privatnu štednju za mirovinu. Kako bi postigli primjeren životni standard u starijoj životnoj dobi, pojedinci već u mlađoj životnoj dobi moraju prikupiti dovoljno potrebnih informacija i znanja odnosno konstantno investirati u vlastito financijsko i mirovinsko opismenjavanje i edukaciju. Niska ili nedovoljna razina financijskog i mirovinskog obrazovanja i pismenosti dovode do loših financijskih odluka koje mogu ostaviti izrazito negativne posljedice na život pojedinca. Stoga, mirovinska pismenost, podizanje povjerenja i pozitivan stav prema određenoj vrsti štednje predstavljaju važan put koji vodi do povećanja privatne štednje za mirovinu. Ovaj rad analizira razinu mirovinske pismenosti u Republici Hrvatskoj i odnos prema štednji za treću životnu dob na uzorku generacije Y. Generacija Y koja se još naziva milenijalci su osobe rođene u razdoblju između 1980.-ih i 2000.-ih godina. S obzirom da su zadnja generacija djece koja je odrasla u doba prije pojave tehnologije i Interneta odlično su iskoristili ova dva resursa za svoj osobni razvitak te u današnji svijet unose brojne promjene i novu poslovnu kulturu. Rezultati analize pokazuju kako je generacija Y dovoljno upoznata s dugoročnom štednjom i vlastitom brigom za povećanje standarda života u trećoj životnoj dobi. Međutim, dio ispitanika se još nije odlučio za jedan od oblika štednje, štoviše o istome se nisu niti informirali. Uz svjesnost o dugoročnoj štednji svakako postoji potreba i za dodatnom edukacijom u dijelu osnovnih informacija o mirovinskom sustavu Republike Hrvatske.

Ključne riječi: mirovinska pismenost, financijsko obrazovanje, štednja za mirovinu, generacija Y

ABSTRACT

The demographic process of accelerated aging of the population and the increasing number of retirees compared to the working population have led to the need for increased individual responsibility of each individual for their own finances and private savings for retirement. In order to achieve an adequate standard of living in old age, individuals already at a young age must gather enough necessary information and knowledge, that is, constantly invest in their own financial and pension planning and education. A low or insufficient level of financial and pension education and literacy leads to bad financial decisions that can have extremely negative consequences on an individual's life. Therefore, pension literacy, raising confidence and a positive attitude towards a certain type of savings represent an important path leading to an increase in private savings for retirement. This paper analyzes the level of pension literacy in the Republic of Croatia and the attitude towards saving for the third age using the example of generation Y. Generation Y, also called millennials, are people born in the period between the 1980s and 2000s. Given that they are the last generation of children who grew up in the era before the advent of technology and the Internet, they have made great use of these resources for their personal development and are bringing numerous changes and a new business culture into today's world. The results of the analysis show that generation Y is sufficiently familiar with long-term savings and self-care to increase the standard of living in the third age, however some of the respondents have not yet decided on one of the forms of savings, moreover they have not even been informed about it. In addition to awareness of long-term savings, there is certainly a need for additional education in basic information about the pension system of the Republic of Croatia.

Key words: pension literacy, financial education, saving for retirement, generation Y

Ime i prezime studenta: Dijana Butko

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je DIPLOMSKI RAD isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Studentica:

U Zagrebu, 01.06.2023.

Dijana Butko
(potpis)

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1 Predmet i cilj rada	1
1.2 Metode istraživanja i izvori podataka	1
1.3 Sadržaj i struktura rada.....	1
2. MIROVINSKI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE.....	3
2.1 Sustav mirovinskog osiguranja i njegove reforme.....	3
2.2 Pregled mirovinskog sustava.....	9
2.3 Štednja za treću životnu dob	13
3. FINACIJSKA I MIROVINSKA PISMENOST.....	19
3.1 Pojmovno određenje financijske i mirovinske pismenosti.....	19
3.2 Važnost i uloga financijske i mirovinske pismenosti.....	22
3.3 Mirovinska pismenost u Republici Hrvatskoj.....	24
4. GENERACIJA Y.....	27
4.1 Obilježja generacije Y	27
4.2 Stavovi i znanja generacije Y.....	29
4.3 Financijsko ponašanje generacije Y	31
5. ANALIZA MIROVINSKE PISMENOSTI GENERACIJE Y U REPUBLICI HRVATSKOJ....	33
5.1 Opis istraživanja.....	33
5.2 Rezultati istraživanja	34
6. ZAKLJUČAK.....	55
POPIS LITERATURE.....	58
POPIS TABLICA	63
POPIS SLIKA.....	64
POPIS GRAFIKONA	65
PRILOZI	67
ŽIVOTOPIS.....	72

1. UVOD

1.1 Predmet i cilj rada

Financijska i mirovinska pismenost važan su dio edukacije stanovništva prvenstveno jer utječu na kvalitetu života pojedinca, povećavaju osobnu financijsku neovisnost te doprinose financijskoj stabilnosti države. U situaciji kada je hrvatski mirovinski sustav suočen sa izazovima poput loše demografske slike, odnosno sve većeg udjela starijeg stanovništva, potrebno je osvijestiti svakog pojedinca o važnosti ulaganja u vlastitu budućnost i štednje za treću životnu dob. Informacije o mirovinskom sustavu i dugoročnim oblicima štednje do sada su bile dostupne tek u financijskim institucijama i putem Internet izvora što nije rezultiralo značajnijim opismenjavanjem stanovništva. Međutim, mirovinska pismenost u Republici Hrvatskoj se razvija i stanovništvu su sve više dostupnije informacije o mirovinskom osiguranju i ciljanom investiranju poput ulaganja u dobrovoljni mirovinski fond u sklopu trećeg stupa mirovinskog osiguranja. Generacija Y ili drugim nazivom milenijalci prva je generacija koja je odrasla uz Internet i u odnosu na druge generacije imala je prednost da se putem Interneta može informirati o mirovinskom sustavu i dobrobitima dobrovoljne i dugoročne štednje, iako, upitno je koliko su milenijalci iskoristili Internet izvore kako bi samostalno povećali svoju mirovinsku pismenost te krenuli sa pripremama za treću životnu dob.

1.2 Metode istraživanja i izvori podataka

Pri izradi ovog rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podataka. Primarni podaci prikupljeni su putem anketnog upitnika, a sekundarni podaci prikupljeni su iz domaćih i stranih znanstvenih i stručnih izvora literature koji uključuju knjige, članke, relevantne internetske stranice i dostupne baze podataka. U radu su korištene sljedeće metode istraživanja: metoda deskripcije, sinteze, analize, klasifikacije, kompilacije, generalizacije te statistička metoda.

1.3 Sadržaj i struktura rada

Rad se sastoji od šest međusobno povezanih poglavlja. Prvo poglavlje čini uvod koji pobliže objašnjava predmet i cilj rada, izvore podataka, strukturu rada te metodologiju istraživanja. U drugom poglavlju napravljen je osvrt na sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj, sve provedene reforme te prednosti i nedostatke štednje za treću životnu dob u okviru sustava mirovinskog osiguranja. U trećem i četvrtom poglavlju objašnjena je financijska i mirovinska pismenost, raširenost mirovinske pismenosti u Republici Hrvatskoj, karakteristike generacije

Y i njihovo financijsko ponašanje. U petom poglavlju provedena je analiza o mirovinskoj pismenosti generacije Y. Posljednje poglavlje rada čini zaključak u kojem su izneseni glavni nalazi istraživanja.

2. MIROVINSKI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Posljednjih nekoliko desetljeća mirovinski sustav Republike Hrvatske suočen je s brojnim izazovima kao posljedicom demografskog starenja stanovništva. Utjecaj demografskog kretanja stanovništva, osim u demografiji, itekako je prisutan i u brojnim ostalim sferama života stoga se ovo pitanje smatra od izuzetne važnosti. Neprimjerena mirovinska primanja u Republici Hrvatskoj stavljaju velik pritisak na mirovinski sustav te ističu potrebu provođenja brojnih reformi kako bi se nedostaci sustava uspješno otklonili. Ovo poglavlje pobliže objašnjava strukturu mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj, provedene reforme mirovinskog sustava te važnost ulaganja svakog pojedinca u svoju budućnost upravo kroz štednju za treću životnu dob.

2.1 Sustav mirovinskog osiguranja i njegove reforme

„Mirovinski sustav neke zemlje definira se kao skup pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja“ (Puljiz, 2007).

Mirovinski sustavi brojnih zemalja, pa tako i Republike Hrvatske, posljednjih se desetljeća susreću sa raznim poteškoćama prvenstveno zbog povećanog udjela starije populacije u ukupnoj populaciji te pada stope nataliteta. Iz tog i brojnih ostalih razloga, bili su potrebni novi načini prilagodbe promijenjenim gospodarskim uvjetima i strukturne reforme hrvatskog mirovinskog sustava kako bi se mirovinska kriza premostila. Reformama mirovinskog sustava RH nastojalo se privatizirati dio mirovinskog sustava i uvesti nove načine financiranja, umjesto dotadašnjeg tekućeg prijeći na kapitalno financiranje. Uvođenjem višedijelnog mirovinskog modela, odnosno drugog i trećeg mirovinskog stupa, nastojalo se dijelom prijeći na sustav definiranih doprinosa i kapitalizirane mirovinske štednje u svrhu jačanja tržišta kapitala te postizanja gospodarskog rasta i razvoja (Vukorepa, 2012).

Dva ključna razloga za provođenje reforme hrvatskog mirovinskog sustava bila su fiskalne i demografske naravi. Sve veći broj umirovljenika u odnosu na radno sposobnu i aktivnu populaciju doveo je do povećanja transfera iz proračuna središnje države uzrokujući značajan proračunski deficit (Samodol, 2020).

Grafikon 1. Kretanje broja osiguranika od 2002. godine do 31.12.2022. godine

Izvor: (HZMO, 2023)

Grafikon 1 prikazuje kretanje broja osiguranika koji čine sustav mirovinskog osiguranja od 2002. godine kada je provedena velika mirovinska reforma uvođenjem drugog i trećeg mirovinskog stupa do 31.12.2022. godine. Na grafikonu je vidljivo kako broj osiguranika i nakon provedene reforme iz godine u godinu raste što predstavlja sve veći pritisak na mirovinski sustav Republike Hrvatske, osim u periodu od 2008. – 2014. godine kada broj osiguranika pada. U Republici Hrvatskoj i većini razvijenih zemalja prisutan je trend ubrzanog starenja stanovništva što dugoročno ostavlja negativan utjecaj na svako gospodarstvo.

Tijekom 90-ih godina prošlog stoljeća provedene su dvije reforme sustava mirovinskog osiguranja u RH. Prva reforma, poznata kao mala mirovinska reforma, provedena je 1999. godine, a druga poznata kao velika mirovinska reforma provedena je 2002. godine po uzoru na zemlje srednje i istočne Europe, a prema modelu Svjetske banke. Model Svjetske banke razlikuje se od modela Međunarodne organizacije rada i Međunarodnog udruženja socijalne sigurnosti u smislu da je više okrenut prema proučavanju utjecaja kojeg sustavi socijalne sigurnosti imaju na opće stanje u gospodarstvu, ispravljanje nepravdi u sustavima te valorizaciju diverzifikacije rizika. Model Svjetske banke predstavlja mirovinski sustav s većim brojem stupova, dva obvezna stupa od kojih se jednim upravlja privatno, a drugim javno i jedan dobrovoljni stup kao osiguranje za dodatnu sigurnost u mirovini stavljajući naglasak na štednju osiguranika (Škember, 2002).

Zakon o mirovinskom osiguranju od 01.01.1999. godine uvodi brojne preinake u sustav mirovinskog osiguranja u odnosu na dotadašnji sustav. Neke od najvažnijih mjera ove reforme

odnose se na produljenje zakonske dobi za odlazak u mirovinu i produljenje razdoblja obračuna mirovine. Od 1999. godine svake godine se za šest mjeseci podiže dob odlaska u mirovinu (HZMO 2019). To je značilo da će na kraju desetogodišnjeg razdoblja 2008. godine muškarci odlaziti u mirovinu sa navršениh 65 godina života umjesto 60, a žene sa navršениh 60 godina života umjesto 55. Na taj način željelo se postići smanjenje priljeva novih umirovljenika što je i cilj same reforme. Nadalje, razdoblje obračuna mirovine godišnje je produženo odnosno povećava se za tri godine što ima za posljedicu smanjenje mirovinske osnovice odnosno niži iznos mirovina. Iznos novih mirovina ostvarenih nakon reforme 1999. godine osjetno je zaostajao za starim mirovinama iz razdoblja prije 1999. godine (Potočnjak, 2000).

Također, ovom reformom je izmijenjen način usklađivanja odnosno indeksacije mirovina. Do reforme se usklađivanje svake godine provodilo prema plaćama zaposlenih međutim kao takvog ga je bilo teško provesti s obzirom na činjenicu da plaće zaposlenih rastu brže od cijena. Iz tog razloga je usvojena švicarska formula usklađivanja mirovina koja uključuje usklađivanje mirovina 50% prema cijenama, a 50% prema plaćama zaposlenih (Puljiz, 2007).

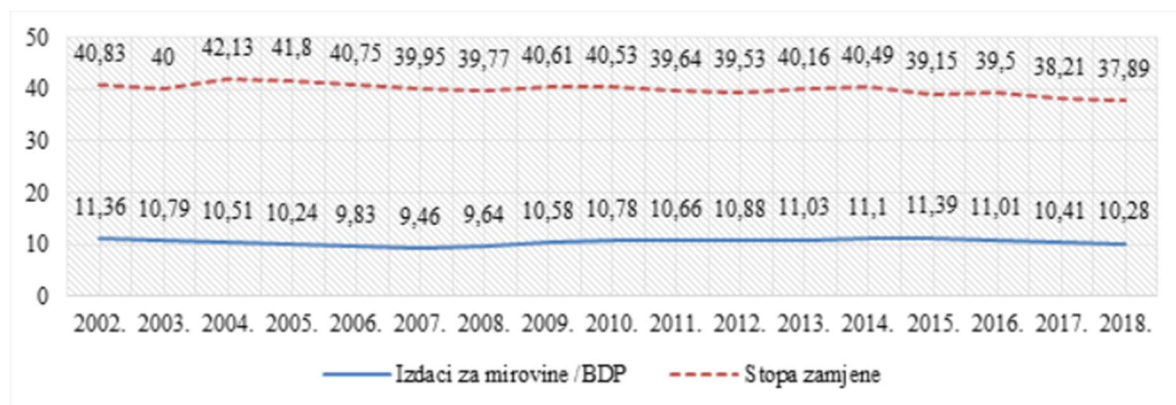
Temeljem svega navedenog može se zaključiti da su ključni ciljevi reforme sređivanje pravnog i financijskog stanja mirovinskog sustava, uspostavljanje održivog sustava u smislu ostvarivanja boljeg odnosa između uplaćenih doprinosa i visine mirovine, smanjivanje priljeva novih osiguranika, utvrđivanje boljeg statusa solidarnosti prvog stupa osiguranja te gospodarski rast i razvoj tržišta kapitala.

Ipak, za budućnost mirovinskog sustava Republike Hrvatske presudna je bila velika mirovinska reforma definirana Zakonom o mirovinskom osiguranju iz 1999. godine. Mirovinskom reformom iz 2002. godine bitno je promijenjena struktura mirovinskog sustava. Osim prvog stupa utemeljenog na generacijskoj solidarnosti, u mirovinski sustav RH uvode se još dva stupa mirovinskog osiguranja – drugi i treći stup koji se temelje na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Ova reforma počinje se primjenjivati 01. siječnja 2002. godine. Prema reformi osiguranici su osobe koje su 01.01.2002. godine bile mlađe od 40 godina te između 40 i 50 godina starosti prema vlastitom izboru s tim da je odluka trajna i neopoziva. Osiguranici prvog stupa plaćaju doprinos u prvom stupu po stopi od 15% te doprinos u drugom stupu po stopi od 5% osnovice za obračun doprinosa. Osiguranik drugog stupa ostvaruje pravo na mirovinu u drugom stupu nakon ispunjenih uvjeta za stjecanje prava na mirovinu u prvom stupu kao i pravo na dvije mirovine, jednu iz prvog i drugu iz drugog stupa. Mirovina iz prvog stupa sastoji se od dva dijela. Prvi dio odnosi se na mirovinski staž stečen do 31. prosinca 2001. godine, a

drugi dio na mirovinski staž stečen nakon 01. siječnja 2002. godine. Osnovna mirovina određuje se kao zbroj dijelova mirovine u visini 0,25% od prosječne bruto plaće svih zaposlenih u RH u prethodnoj godini za svaku godinu mirovinskog staža navršenog nakon 01. siječnja 2002. godine i 25% od aktualne vrijednosti mirovine za osobne bodove ostvarene nakon 01. siječnja 2002. godine (Buneta, 2001).

Dakle, prvi stup i dalje ostaje obvezni i javni mirovinski stup temeljen na tekućem financiranju s unaprijed definiranim davanjima, dok drugi stup predstavlja individualnu kapitaliziranu štednju, a nositelji osiguranja su privatnopravne osobe. Razlika između ova dva načina financiranja očituje se u tome što središnja veličina nije unaprijed definiran iznos mirovine (Potočnjak, 2000).

Grafikon 2. Stanje mirovinskog sektora nakon početka reforme 2002. godine

Izvor: (HZMO, 2023)

Grafikon 2 prikazuje pokazatelje stanja mirovinskog sektora nakon početka provođenja reforme 2002. godine. Rezultati pokazuju da se stanje u mirovinskom sustavu od 2002. godine do 2018. godine nije znatno poboljšalo. Udio izdataka za mirovine u BDP-u 2002. godine iznosio je 11,36%, a 2018. godine taj udio iznosi 10,28%. Stopa zamjene koja pokazuje omjer mirovine i plaće 2002. godine iznosila je 40,83%, dok 2018. godine ona iznosi 37,89%¹.

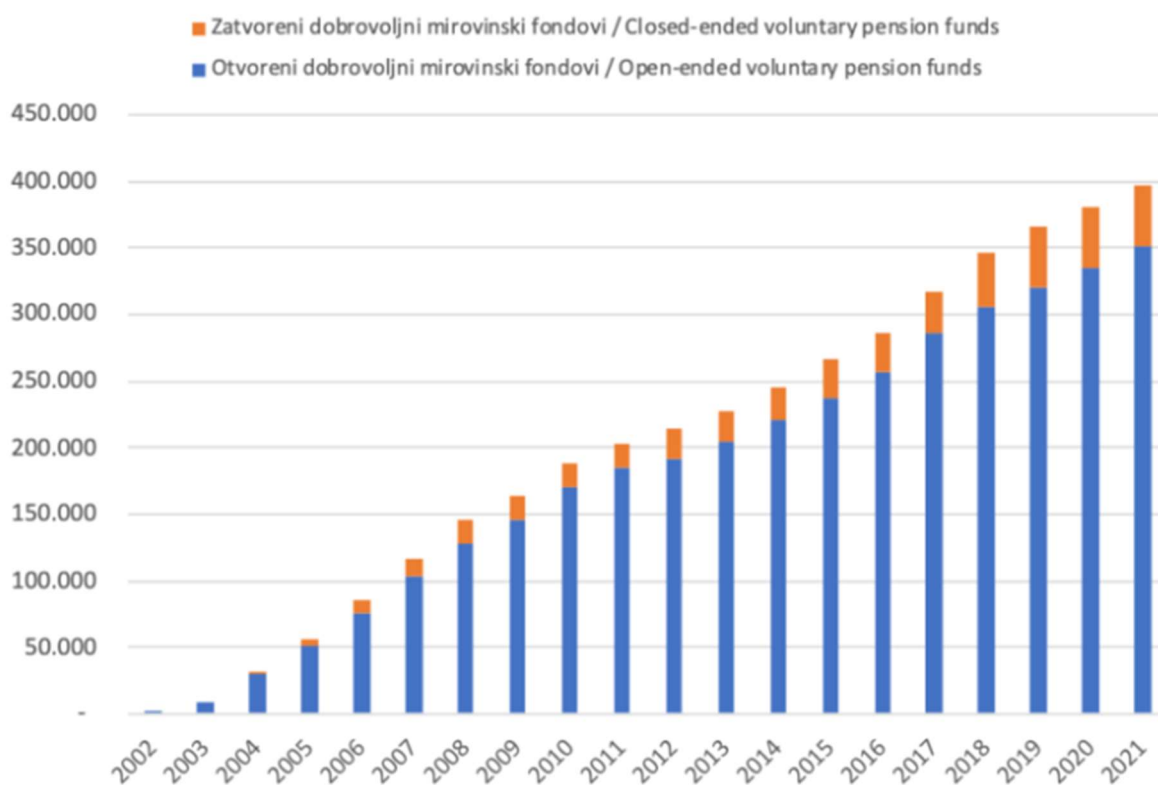
Obvezni mirovinski fondovi utemeljeni Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima bave se prikupljanjem dijela doprinosa osiguranika drugog stupa mirovinskog osiguranja. Osiguranici proizvoljno biraju mirovinski fond u koji žele izdvajati dio svojih doprinosa. Svaki osiguranik ima svoj osobni račun koji je potpuno transparentan, osiguranici u svakom trenutku imaju uvid

¹ Samodol, A. (2020.), Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava – slučaj Hrvatske, preuzeto s: <https://anteportas.hr/mirovinske-reforme-ka-trajno-globalno-pitanje-i-dizajniranje-mirovinskog-sustava-slučaj-hrvatske/>

u njegovo stanje. Prikupljena sredstva fond investira na tržištima kapitala te na taj način ostvaruje prinos osiguranicima. Može se reći da osiguranici ostvaruju svojevrsno vlasništvo nad prikupljenim sredstvima, nema redistribucije sredstava od bogatijih prema siromašnijim umirovljenicima, riječ je isključivo o individualiziranim mirovinama čija visina ovisi o visini uloženi doprinosa te ostvarenoj dobiti fonda (Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, Narodne novine br. 19/2014., 2014.).

Treći stup mirovinskog osiguranja također uveden reformom iz 2002. godine je oblik dobrovoljnog mirovinskog osiguranja namijenjen osobama koje se žele dodatno osigurati za slučaj starosti, invalidnosti te gubitka hranitelja. Dakle, osiguranici nemaju obvezu uplaćivati sredstva u treći stup mirovinskog osiguranja međutim država potiče ovakav oblik štednje određenim mjerama kao i financijskim poticajima (HANFA, 2019).

Grafikon 3. Broj članova dobrovoljnih mirovinskih fondova 2002. - 2021. godina

Izvor: HANFA 2023

Grafikon 3 prikazuje konstantan porast broja članova otvorenih i zatvorenih mirovinskih fondova od 2002. do 2021. godine. Ovaj podatak pokazuje kako se kroz godine osvijestila nužnost ulaganja u dobrovoljnu mirovinsku štednju odnosno štednju za treću životnu dob te dopunu mirovine u budućnosti kako bi se u starijoj dobi ostvario primjeren životni standard.

Država pruža godišnje potpore u iznosu od 15% sredstava kumuliranih od doprinosa u prethodnoj godini, a samo do godišnje uplaćenog doprinosa u iznosu od 796,44 eura (5.000,00 kn) po članu fonda tijekom jedne kalendarske godine odnosno 66,37 eura (417,00 kn) mjesečno. Osiguranik može u svakoj kalendarskoj godini ostvariti državnu potporu do maksimalnog iznosa od 99,54 eura (750,00 kn) (UMFO, 2022).

U trećem stupu mirovinskog osiguranja doprinosi nisu određeni zakonom nego ugovorom. Važnost primjene načela određenih doprinosa očituje se u načinu izračunavanja visine mirovina. Visina mirovine trećeg mirovinskog stupa nije unaprijed definirana, već se određuje s obzirom na iznos prikupljenih sredstava na osobnom računu osiguranika, očekivano trajanje života generacije kojoj osiguranik pripada te vrsti i obliku mirovine (Potočnjak, 2000).

Za sustav mirovinskog osiguranja u RH važno je spomenuti i reformu provedenu 2019. godine. Izmijenjen je Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, a najvažnije izmjene koje su stupile na snagu 01. siječnja 2019. odnose se na: (HANFA, 2019)

1. smanjenje ulazne naknade i naknade za upravljanje za mirovinska društva,
2. osiguranici koji sami ne odaberu fond automatski će se rasporediti u fond kategorije A,
3. mirovinska društva ulažu u jačanje financijske pismenosti građana,
4. osiguranici ostvaruju mogućnost prelaska iz drugog u prvi stup po ostvarivanju prava na mirovinu,
5. unaprjeđenje ulaganja u infrastrukturne projekte i start up-ove kao novu klasu imovine, unaprjeđenje ulaganja u dionice, uređenje ulaganja u depozite/novac na računu kod povezanih osoba,
6. Vlada RH imenuje predstavnika članova fonda u nadzorni odbor mirovinskog društva,
7. detaljnije se propisuju kriteriji za prepoznavanje sukoba interesa.

Osim Zakona o obveznim mirovinskim fondovima, ovom reformom izmijenjeni su i Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima, Zakon o mirovinskom osiguranju, Zakon o dodatku na mirovine ostvarene Zakonom o mirovinskom osiguranju te je donesen Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem (MROSP, 2018).

Temeljem ovih Zakona pravo na dodatak na mirovine ostvaruju i korisnici mirovina iz prvog i drugog stupa mirovinskog osiguranja u iznosu od 20,25%, a korisnici mirovina samo iz prvog stupa osiguranja dobivaju dodatak na mirovinu od 27%. Potiče se dulji ostanak na tržištu rada te mogućnost rada umirovljenika na 4 sata dnevno uz dobivanje punog iznosa mirovine

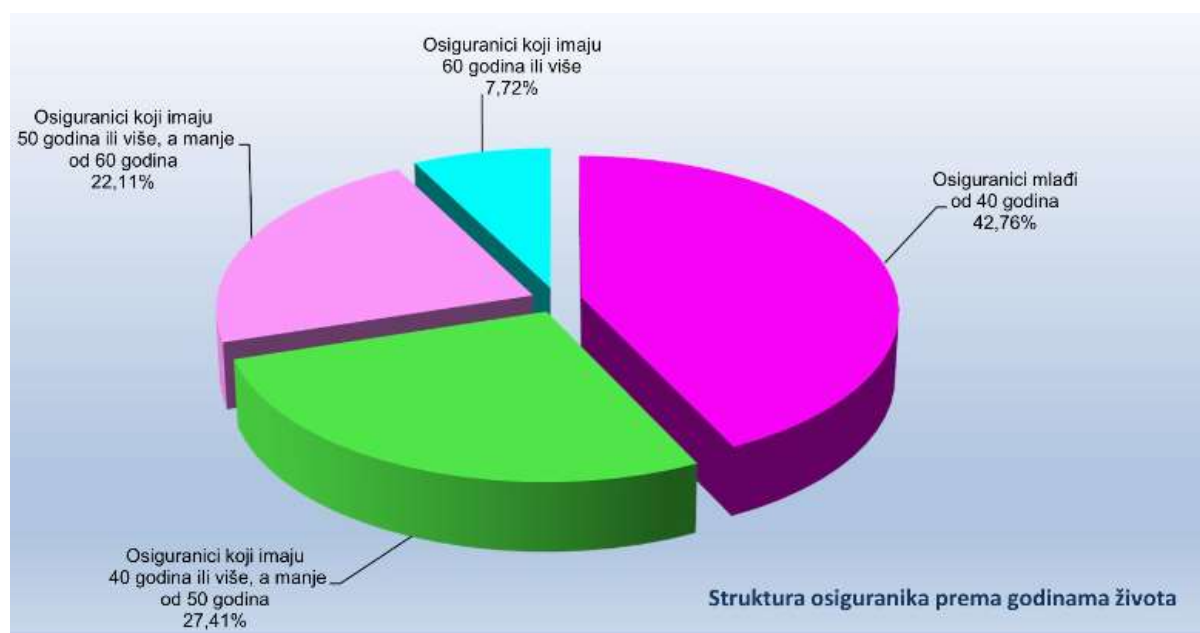
penalizacijom prijevremenih mirovina. Također, podiže se uvjet za odlazak u starosnu mirovinu na 61 godinu života i 41 godinu radnog staža, povećava se iznos najniže mirovine i iznos novčane naknade zbog tjelesnog oštećenja. Ažurira se i lista zanimanja za ostvarivanje beneficiranog radnog staža (HANFA, 2019).

U Republici Hrvatskoj odnos broja osiguranika i umirovljenika već godinama ima negativan trend, stoga se javila potreba i nužnost provođenja reformi u svrhu prilagodbe navedenom stanju. Malom i velikom mirovinskom reformom nastojala se smanjiti javna odgovornost za mirovine, a povećati individualna briga građana za njihovu socijalnu sigurnost te osvijestiti potreba štednje za treću životnu dob. Na taj način ujedno bi se postigla dugoročna stabilizacija i usklađenost između visine mirovina i izdataka te smanjila uloga države u mirovinskom sustavu. Može se reći da je cilj svih provedenih mirovinskih reformi uspostavljanje održivog mirovinskog sustava.

2.2 Pregled mirovinskog sustava

Mirovinski sustav Republike Hrvatske zasniva se na tri stupa. U prvi i drugi stup mirovinskog osiguranja obvezni su uplaćivati svi zaposleni građani RH, dok se treći mirovinski stup odnosi na dobrovoljne uplate svakog pojedinca na temelju njegove osobne odluke (HZMO, 2022).

Grafikon 4. Struktura osiguranika prema godinama života, stanje 31.12.2022. godine

Izvor: HZMO, 2023.

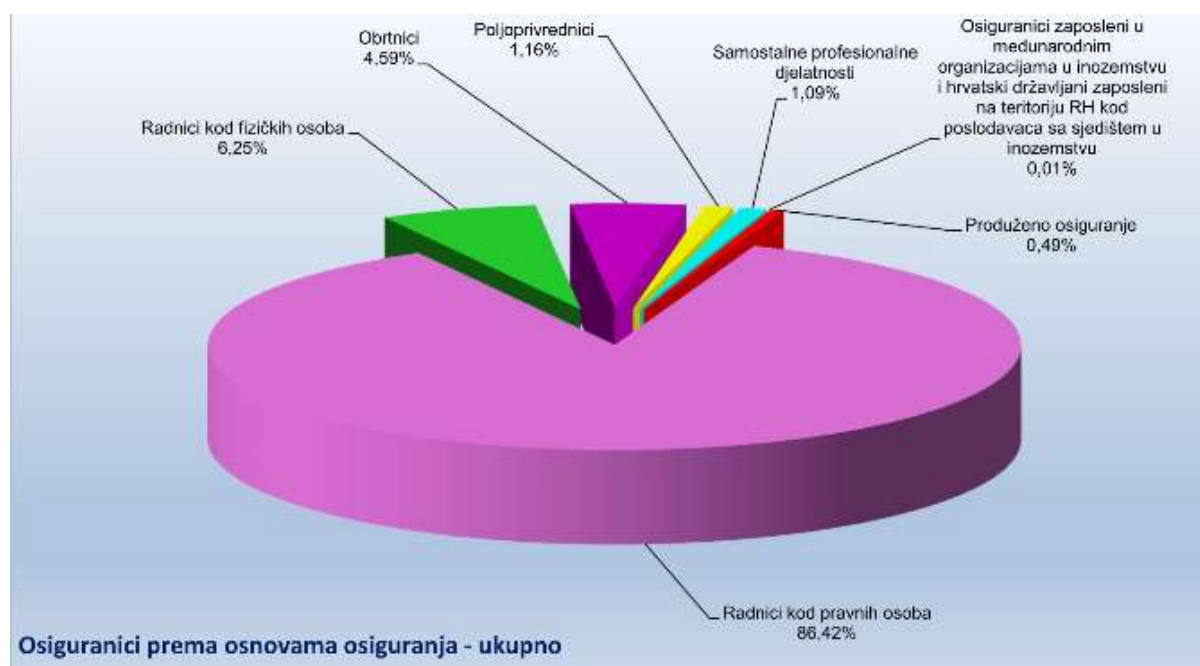
Grafikon 4 prikazuje strukturu osiguranika mirovinskog sustava prema navršenim godinama života. Najveći postotak od 42,76% čine osiguranici do navršenih 40 godina života, osiguranici s 40-50 godina čine 27,41%, osiguranici s navršenih 50 godina života, a manje od 60 godina čine 22,11% sustava osiguranika, dok najmanji postotak od 7,72% čine osiguranici s navršenih 60 ili više godina života.

Prvi stup mirovinskog sustava predstavlja obvezan stup mirovinskog osiguranja koji se temelji na načelu međugeneracijske solidarnosti te načelu utvrđenih doprinosa. Ovaj stup u potpunosti je u nadležnosti hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO) te se iznos mirovine umirovljenika osiguranih samo u prvom stupu određuje na temelju Zakona o mirovinskom osiguranju. Poslodavac za osobe osigurane samo u prvom stupu obračunava 20% bruto iznosa plaće radnika te ga uplaćuje u Državnu riznicu. Ukoliko je osoba osigurana u prvom i drugom stupu, u tom slučaju poslodavac obračunava 15% bruto plaće radnika koji se uplaćuje u prvi stup te 5% bruto plaće radnika koji se uplaćuje u drugi stup mirovinskog osiguranja (HANFA, 2020).

Mirovinski sustav temeljen na generacijskoj solidarnosti predstavlja dio sustava mirovinskog osiguranja koji je uspostavljen na načelima solidarnosti i uzajamnosti. Temeljem ova dva načela osiguranicima se osiguravaju njihova prava za slučaj starosti, smanjenja, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti te tjelesnog oštećenja. S druge strane, članovima njihovih obitelji također se osiguravaju razna prava u slučaju smrti osigurane osobe (HANFA, 2020).

U skupinu osiguranika na temelju generacijske solidarnosti spadaju sve radno aktivne osobe u radnom odnosu, osobe koje obavljaju samostalnu ili profesionalnu djelatnost, poljoprivrednici, njegovatelji, sportaši i dr. Podjela osiguranika prema osnovama osiguranja na dan 31.12.2022. vidljiva je na grafikonu 5.

Grafikon 5. Osiguranici prema osnovama osiguranja, stanje 31.12.2022. godine

Izvor: (HZMO, 2023)

Najveći udio od 86,42% čine radnici zaposleni kod pravnih osoba. Udio radnika zaposlenih kod fizičkih osoba iznosi 6,25%, dok kod obrtnika taj udio iznosi 4,59%. Najmanji udio čine osiguranici osigurani produženim osiguranjem, poljoprivrednici, osiguranici samostalnih profesionalnih djelatnosti te osiguranici zaposleni u međunarodnim organizacijama u inozemstvu.

Korisnicima obveznog mirovinskog osiguranja osiguravaju se slijedeća prava: (HZMO, 2020)

1. pravo na starosnu mirovinu koju stječe osiguranik sa navršениh 65 godina života te 15 godina mirovinskog staža i pravo na prijevremenu starosnu mirovinu koju stječe osiguranik sa navršениh 60 godina života i 35 godina mirovinskog staža,
2. pravo na invalidsku i privremenu invalidsku mirovinu ukoliko postoji djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti i ako je ostvaren uvjet mirovinskog staža te pravo na profesionalnu rehabilitaciju ukoliko dođe do smanjenja radne sposobnosti osiguranika prije navršene 55. godine života,
3. pravo na naknadu zbog tjelesnog oštećenja u slučaju ozljede na radu ili profesionalne bolesti,
4. pravo na obiteljsku mirovinu ako je osiguranik ostvario najmanje 5 godina staža osiguranja ili 10 godina mirovinskog staža, te pravo na najnižu i osnovnu mirovinu,
5. pravo na naknadu putnih troškova u vezi s ostvarivanjem osiguranih prava.

Drugi stup mirovinskog sustava je obvezni mirovinski stup koji se zasniva na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Uređen je Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima i Zakonom o mirovinskim osiguravajućim društvima a nadzor nad njime uspostavlja Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HRMOD, 2022).

Drugi stup čini isti krug osoba osiguranih u prvom stupu ali koje su na dan početka primjene drugog stupa (01.01.2002. godine) ili u trenutku stupanja u osiguranje bile mlađe od 40 godina kao i osobe koje su 2002. godine bile starije od 40 godina, a mlađe od 50 godina (HRMOD, 2022).

Poslodavac iz plaće radnika izdvaja 5% bruto plaće i uplaćuje doprinose na osobni račun osiguranika u obvezni mirovinski fond kojeg je osiguranik odabrao. Sredstvima na osobnom računu osiguranika upravlja fond te ih ulaganjem na financijskim tržištima uvećava za prinos. Sustav je potpuno transparentan, svaki osiguranik u svakom trenutku zna koliki iznos sredstava se nalazi na njegovom osobnom mirovinskom računu. Ukoliko osiguranik u bilo kojem trenutku odluči promijeniti obvezni mirovinski fond, dotad uplaćena sredstva prenose se u novi fond. U prve tri godine fond zaračunava izlaznu naknadu iz fonda, a nakon tri godine članstva, izlazak iz fonda je besplatan. Mirovinskim fondom upravljaju mirovinska društva u privatnom vlasništvu (HRMOD, 2022).

Uštedena sredstva na osobnom računu osiguranika predstavljaju privatnu imovinu i predmet su nasljeđivanja. Mirovina osiguranika određuje se temeljem Zakona o mirovinskom osiguranju, Zakona o obveznim mirovinskim fondovima i Zakona o mirovinskim osiguravajućim društvima. Isplatu mirovina obavljaju mirovinska osiguravajuća društva. Izbor povoljnije mirovine omogućen je osiguranicima iz prvog i drugog stupa. Oni mogu izabrati mirovinu kao da su bili osigurani samo u prvom stupu ili kombiniranu mirovinu koja uključuje osnovnu mirovinu iz prvog stupa te mirovinu na temelju individualne kapitalizirane štednje iz drugog stupa (HRMOD, 2022).

Treći stup mirovinskog sustava je dobrovoljni te se temelji na individualnoj kapitaliziranoj štednji i osobnim uplatama pojedinca u dobrovoljni mirovinski fond temeljem čega stječu određena prava. Visinu i učestalost uplata u fond pojedinac određuje sam što čini ovaj stup mirovinskog osiguranja puno fleksibilnijim od prvog i drugog stupa. Dobrovoljna mirovinska štednja predstavlja jedini financijski proizvod u Republici Hrvatskoj koji obuhvaća slijedeće tri pogodnosti: (AZ MIROVINSKI FONDOVI, 2022.)

1. državna poticajna sredstva koja iznose 15% od uplaćenog doprinosa u prethodnoj kalendarskoj godini, a najviše do 750 kuna (99,54 eura) godišnje. Pravo ostvaruje svaki član s prebivalištem u RH odnosno svaki državljanin RH, kao i članovi koji nisu državljani RH ali imaju prebivalište u nekoj od država članica Europske Unije. Nadzor zakonitog korištenja državnih poticajnih sredstava utvrđuje Ministarstvo financija,
2. poslodavci koji uplaćuju sredstva na račune svojih zaposlenika u dobrovoljnu mirovinsku štednju ostvaruju porezno priznati trošak uplate do 500 kuna mjesečno (66,37 eura) ili 6000 kuna (796,44 eura) godišnje po zaposleniku,
3. prinos mirovinskog fonda čine sredstva koje je društvo zaradilo investiranjem imovine članova fonda na različitim tržištima kapitala kroz različite financijske instrumente kao što su dionice i obveznice. Prinos fonda promatra se kroz duži vremenski period ovisno o procjeni prosječnog vremena štednje u fondu.

Isplatu mirovina iz trećeg stupa mirovinskog sustava provode mirovinska osiguravajuća društva, mirovinska društva kao i društva koja pružaju usluge životnog osiguranja. Pravo na isplatu mirovine imaju osobe s navršениh 55 godina života i ovo pravo nevezano uz radni status osobe².

Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima i Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima regulira treći stup mirovinskog osiguranja, a nadzor provodi Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA, 2020).

Ukoliko član iz bilo kojeg razloga želi promijeniti fond i društvo koje njime upravlja, izlazna naknada iznosi 2.5% osnovice koja čini ukupan raspoloživi iznos sredstava na računu člana ostvaren na zadnji dan članstva (HRPORTFOLIO, 2022).

2.3 Štednja za treću životnu dob

U Republici Hrvatskoj već je desetljećima prisutan trend povećanog broja umirovljenika u odnosu na radno sposobno stanovništvo.

O tome ponajviše govori podatak kako se kroz godine omjer umirovljenika i zaposlenika smanjivao. Tako je primjerice početkom 1990. godine omjer zaposlenika i umirovljenika iznosio 3:1. Tijekom tranzicijskog razdoblja taj omjer se smanjivao te je 2008. godine iznosio 1,41:1. Za vrijeme gospodarske krize dodatno se povećao broj umirovljenika, a smanjio broj

² Raiffeisen MIROVINSKI FONDOVI (2022.), Isplata mirovine iz dobrovoljnih mirovinskih fondova, preuzeto s: <https://www.rm.f.hr/isplata-mirovine-iz-dobrovoljnih-mirovinskih-fondova/375>

osiguranika u prvom stupu mirovinskog osiguranja, stoga je omjer 2010. godine iznosio 1,26:1. Ovakvi demografski trendovi govore o nužnosti promjene i prilagodbe ponašanja pojedinaca u planiranju financiranja životnog standarda kako bi si svaki pojedinac od trenutka prelaska iz stanja zaposlenosti u mirovinu mogao priuštiti primjereni životni standard (Bađun, 2010).

„Primjerena mirovinska primanja podrazumijevaju ocjenu razine zamjene izgubljenog dohotka prelaskom iz stanja zaposlenosti u stanje mirovine koja se smatra politički, socijalno i ekonomski prihvatljiva. Mjera koja se najčešće upotrebljava za definiranje primjerenosti mirovinskih primanja je neto stopa zamjene odnosno vrijednost primanja u mirovini u odnosu na primanja tijekom radnog vijeka pojedinca“ (Škreblin Kirbiš, Tomić, & Vehovec, 2011).

Mirovinska štednja odnosno štednja za treću životnu dob najčešće podrazumijeva dvije vrste štednje. Štednja u obveznim mirovinskim fondovima odnosno drugom mirovinskom stupu i štednja u dobrovoljnim mirovinskim fondovima kroz treći stup mirovinskog osiguranja. S obzirom da se mirovina iz prvog stupa isplaćuje iz javnog novca odnosno doprinosa koje radnici uplaćuju iz bruto plaće javlja se neizvjesnost dostatnosti sredstava u budućnosti za osiguravanje pristojne mirovine (HANFA, 2018). Iz tog razloga izuzetno je važno da se svaki pojedinac pobrine za sebe dodatno štedeći za svoju budućnost u svrhu ostvarivanja željenog životnog standarda u starijoj životnoj dobi.

Slika 1. Odabir mirovinskog fonda

Izvor: izrada autora prema: HANFA, 2023,

Svaki mirovinski fond razlikuje se prema odnosu očekivanog povrata i rizika te prema troškovima što prikazuje slika 1. Troškovi, na koje osiguranici često zaborave prilikom odabira fonda, su u prosjeku manji ukoliko su očekivani povrat i rizik manji. Troškovi su veći kod investiranja u vrijednosne papire visokog rizika jer je ulaganje u tom slučaju zahtjevnije. Svaki mirovinski fond objavljuje Prospekt kao javni dokument kako bi članovi mogli vidjeti o kakvoj se vrsti fonda radi, u što ulaže imovinu članova odnosno koliki su rizik i troškovi takvog ulaganja te u toku poslovanja svaki fond obavezno mora objaviti i listu svojih ulaganja tako da osobe učlanjene u taj fond mogu pratiti njegovo poslovanje i po potrebi povremeno seliti sredstva iz jednog fonda u drugi (HANFA, 2018).

Štednja u obveznim mirovinskim fondovima podrazumijeva ulaganje u mirovinski fond A, B ili C kategorije ovisno o strategiji ulaganja i ograničenjima članova. Fondovima kategorije A omogućeno je liberalnije ulaganje, a namijenjeni su mlađim osiguranicima zbog očekivanih viših prinosa kroz dugi rok. Ovaj fond najmanje 30% svoje neto imovine ulaže u obveznice Republike Hrvatske, drugih država članica Europske Unije kao i država članica OECD-a. Najviše 65% neto imovine fonda može biti uloženo u dionice izdavatelja iz Republike Hrvatske, drugih država članica EU-a ili država članica OECD-a, a najviše 50% u korporativne obveznice i komercijalne zapise izdavatelja iz RH, drugih država članica EU-a ili država članica OECD-a. Najmanje 40% neto imovine fonda mora biti uloženo u imovinu kojom se trguje ili koja se namiruje u kunama, a ove fondove mogu odabrati osiguranici koji do uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu imaju najmanje deset godina (UMFO, 2022).

Mirovinski fondovi kategorije B podrazumijevaju umjerenu strategiju ulaganja namijenjenu osiguranicima kojima je do ispunjenja uvjeta za odlazak u starosnu mirovinu ostalo 5 ili više

godina, odnosno osiguranicima srednje životne dobi. U ovom fondu najmanje se 50% neto imovine ulaže isključivo u obveznice izdavatelja iz RH, drugih država članica EU-a ili država članica OECD-a. Najviše 40% neto imovine fonda može biti uloženo u dionice izdavatelja iz Republike Hrvatske, drugih država članica EU-a ili država članica OECD-a, a najmanje 60% neto imovine fonda mora biti uloženo u imovinu kojom se trguje ili koja se namiruje u kunama (UMFO, 2022).

Obvezni mirovinski fondovi kategorije C za osiguranika nose najmanji rizik i odnose se na one osiguranike kojima je ostalo manje od 5 godina do ostvarivanja uvjeta za odlazak u mirovinu. Ovi fondovi najmanje 70% neto imovine ulažu isključivo u obveznice izdavatelja iz RH, drugih država članica EU-a ili država članica OECD-a, a najviše 10% neto imovine mogu uložiti u korporativne obveznice i komercijalne zapise izdavatelja iz RH, drugih država članica EU-a ili država članica OECD-a. Investiranje u dionice nije dozvoljeno. Najmanje 90% neto imovine fonda mora biti uloženo u imovinu kojom se trguje ili koja se namiruje u kunama (UMFO, 2022).

Slika 2. Mjesečno izvješće o mirovinskim fondovima za studeni 2022. godine

Izvor: HANFA, 2023

Slika 2 prikazuje mjesečno izvješće o ukupnom broju članova obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova i njihovu neto vrijednost imovine u studenom 2022. godine. Ulaganja obveznih mirovinskih fondova (OMF) na kraju studenog 2022. godine iznosila su 84,1 milijarde kuna odnosno 63,3% imovine čime se njihov udio povećao za 0,1 postotnih bodova na mjesečnoj razini. Zastupljenost ulaganja u dionice u imovini OMF-ova na kraju rujna 2022. godine iznosila je 20,01% odnosno 26,7 milijardi kuna, od čega ulaganja u domaće dionice

čine 11,9%, a ulaganja u strane dionice 8,2%. Ulaganja u investicijske fondove iznosila su 10,9% odnosno 14,5 milijardi kuna imovine OMF-ova. Novac i depoziti činili su 5,2% imovine odnosno 6,9 milijardi kuna. Neto imovina OMF-ova iznosila je 133 milijarde kuna na kraju studenog 2022. godine, 1,7% više u odnosu na prethodni mjesec. Mjesečni prinosi Mirexa (prosječni vagani prinos fonda koji služi za lakšu usporedbu i ocjenu poslovanja sustava u cjelini) iznosili su 1,8% za fond kategorije A, 1,3% za fond kategorije B te 1,2% za fond kategorije C (HANFA, 2022).

U dobrovoljnom mirovinskom fondu osiguranici sami odlučuju kada i koliko žele uplaćivati, dakle ne postoje ograničenja vezana uz dob, zaposlenje ili primanja. Dobrovoljna mirovinska štednja je individualna kapitalizirana štednja što znači da društvo za upravljanje mirovinskim fondom ulaže imovinu osiguranika u cilju ostvarivanja prinosa na ukupnu mirovinsku štednju koju osiguranik ima na svom osobnom računu. Prinos može biti pozitivan ili negativan ovisno o ulagačkoj strategiji fonda, cijeni dionica i drugih vrijednosnih papira te posljedično padu ili rastu vrijednost ukupne imovine fonda. Svoju štednju kroz dobrovoljni mirovinski fond osiguranici mogu početi koristiti s navršених 55 godina života bez obzira nalaze li se u radnom odnosu ili su u mirovini (UMFO, 2022).

Država potiče ulaganje u treći stup mirovinskog osiguranja odnosno dobrovoljnu mirovinsku štednju isplaćujući članovima dobrovoljnih mirovinskih fondova poticajna sredstva iz državnog proračuna. Država na kraju svake godine uplaćuje 15% poticaja na uplaćenu mirovinsku štednju člana u toj godini, a do maksimalnog iznosa od 750,00 kuna odnosno 99,54 eura za štednju samo u jednom dobrovoljnom mirovinskom fondu (Ministarstvo financija, 2022).

U dobrovoljnom mirovinskom fondu osiguranici mogu štedjeti putem otvorenih i zatvorenih fondova. Otvoreni mirovinski fondovi odnose se na sve one osiguranike koji žele na vrijeme osigurati štednju za treću životnu dob, a u zatvorenim fondovima mogu štedjeti samo zaposlene osobe koje rade kod poslodavca ili su članovi sindikata ili udruge koji su osnovali zatvoreni mirovinski fond. Poslodavac koji plaća doprinose za svoje zaposlenike ostvaruje pravo na poreznu olakšicu na uplate do 500,00 kuna ili 66,37 eura mjesečno odnosno 6000,00 kuna ili 796,44 eura godišnje po zaposleniku (UMFO, 2022).

Trenutno u Republici Hrvatskoj posluju četiri dobrovoljna mirovinska fonda (AZ DMF, CROATIA osiguranje DMF, Erste Plavi DMF i Raiffeisen DMF) koji upravljaju s 8 otvorenih

dobrovoljnih mirovinskih fondova i 20 zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova (Ministarstvo financija, 2022).

U rujnu 2022. godine otvoreni dobrovoljni mirovinski fondovi brojali su 367.700 članova, dok su zatvoreni dobrovoljni mirovinski fondovi brojali 46.720 članova. Ukupne uplate u dobrovoljne mirovinske fondove (DMF) iznosile su 56,8 milijardi kuna, 9,7% manje u odnosu na kolovoz. Ukupne isplate iz DMF-ova iznosile su 26,1 milijun kuna što je 16,8% više u odnosu na kolovoz. Ukupna neto vrijednost imovine DMF-ova u rujnu 2022. godine iznosila je 7,5 milijardi kuna (HANFA, 2022).

Dobrovoljni mirovinski fondovi sredstva osiguranika ulažu u obveznice na domaćem i stranim tržištima, dionice i ostale financijske instrumente. Štednjom u dobrovoljnom mirovinskom fondu osiguranici povećavaju svoju mirovinu iz prvog i drugog stupa, a iznos ukupne štednje povećava se zbog prinosa kojeg ostvaruju društva za upravljanje mirovinskim fondovima i državnih poticaja u iznosu od 15% koje osiguranici dobivaju na kraju svake godine. Dobrovoljna mirovinska štednja jedini je financijski proizvod u Republici Hrvatskoj koji obuhvaća državne poticaje i prinos što ga čini isplativijim načinom štednje za treću životnu dob od drugih načina štednje, primjerice štednje u banci (HANFA, 2022)

3. FINANCIJSKA I MIROVINSKA PISMENOST

U današnje vrijeme pojedinci su odgovorni za svoje financije više nego ikada prije. Posljedica je to negativnih posljedica globalne financijske krize, ubrzanih promjena na financijskim tržištima, razvoja brojnih novih i složenih financijskih proizvoda i usluga te naglog tehnološkog napretka koji mijenja način na koji pojedinci donose odluke o svojim financijskim ulaganjima. Upravo iz tih razloga izuzetno je bitno da je svaki pojedinac financijski i mirovinski upućen i obrazovan u svrhu učinkovitog upravljanja novcem odnosno financijskog blagostanja. U ovom poglavlju objašnjeni su pojmovi financijske i mirovinske pismenosti, njihova važnost i uloga te je istražena razina mirovinske pismenosti u Republici Hrvatskoj.

3.1 Pojmovno određenje financijske i mirovinske pismenosti

Kroz cijeli životni vijek pojedinci donose brojne financijske odluke. Djeca u najmlađoj dobi odlučuju kako pametno rasporediti dobiveni džeparac, tinejdžeri se polako pripremaju za ulazak u poslovni svijet, mladi odrasli ljudi kupuju svoje prve nekretnine, a umirovljenici upravljaju svojom mirovinskom štednjom. Upravo financijska pismenost pomaže im u upravljanju financijama i donošenju najboljih mogućih financijskih odluka koje posljedično utječu na efikasniji financijski sustav i rast i razvoj ekonomije kao cjeline. Govoreći o financijskoj pismenosti, ne postoji jedinstvena definicija u literaturi koja objašnjava značenje ovog pojma. Brojni autori definiciju financijske pismenosti tumače na različite načine. (Barbić, Lučić, Palić, 2018)

Financijska pismenost je „proces stvaranja značenja“ u kojem pojedinci koriste svoje vještine, resurse i kontekstualno znanje za obradu informacija i donošenje odluka sa znanjem o financijskim posljedicama takvih odluka (Mason & Wilson, 2000).

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD) financijsku pismenost definira ne samo kao znanje i razumijevanje financijskih koncepata i rizika nego i sposobnost i vještinu primjene stečenih znanja kako bi svaki pojedinac donio ispravnu i učinkovitu financijsku odluku te na taj način poboljšao svoju financijsku dobrobit i dobrobit društva u cjelini (OECD, 2017).

Jedna od definicija tumači kako je financijska pismenost kombinacija znanja, stavova, ponašanja te vještina koje su potrebne za donošenje ispravne financijske odluke (Libera, 2016).

Financijska pismenost predstavlja sposobnost donošenja odgovarajućih odluka u upravljanju osobnim ili obiteljskim financijama (HGK, 2020).

Bez obzira na to koja od ovih definicija se primjenjuje, sve se temelje na trima ključnim konceptima: (European Parliament, 2015)

1. poznavanje osnovnih financijskih koncepata,
2. razumijevanje financijskih proizvoda i usluga koje nude različite financijske institucije te podizanje svijesti o rizicima povezanim s korištenjem tih proizvoda i usluga te
3. učinkovito upravljanje osobnim financijama i korištenim financijskim uslugama.

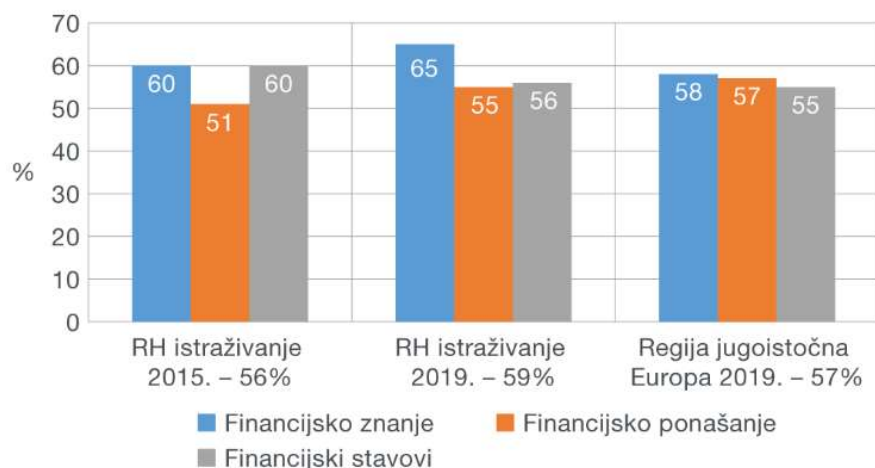
Slika 3. Sastavnice financijske pismenosti

Izvor: HNB, 2023.

Slika 3 prikazuje temeljne sastavnice financijske pismenosti koje se odnose na primjereno financijsko znanje i ponašanje pojedinca kao i njegov odnos prema trošenju novca odnosno štednji. Samo kombinacijom i pametnim upravljanjem ključnim sastavnicama financijske pismenosti može se postići zadovoljavajuća razina financijske pismenosti pojedinca koja je uvelike potrebna za donošenje ispravnih financijskih odluka. Financijski pismenije i obrazovanije osobe donose i kvalitetnije financijske odluke.

Grafikon 6. Ukupna financijska pismenost izražena u postotku

Izvor: Hrvatska Narodna Banka, 2023

Grafikon 6 odnosi se na istraživanje iz 2015. godine koje pokazuje da je Republika Hrvatska ostvarila rezultat od 56%, a prema istraživanju iz 2019. godine postotak od 59% ukazuje na napredak. Gledajući pojedinačno prema elementima, zabilježen je bolji rezultat po pitanju financijskog znanja i ponašanja, a lošiji rezultat odnosi se na financijske stavove stanovnika Republike Hrvatske.

S obzirom na brze promjene i stalni razvoj financijskog sektora i gospodarstva kao cjeline, također je važno razumjeti imaju li pojedinci sve što je potrebno za učinkovito donošenje financijskih odluka s kojima se svakodnevno suočavaju. Kako bi donosili bolje financijske odluke potrebno je procijeniti ne samo ono što pojedinci znaju, već i ono što trebaju znati, a zatim procijeniti jaz između tih dviju stvari. Nekoliko temeljnih koncepata upotrebljava se za donošenje većine financijskih odluka, oni su univerzalni, primjenjivi na svaki kontekst i cjelokupno gospodarsko okruženje. Tri takva koncepta odnose se na: (Lusardi, 2019,)

1. matematičku sposobnost koja se odnosi na sposobnost izračunavanja kamatnih stopa i razumijevanja kamata,
2. razumijevanje inflacije i
3. razumijevanje diverzifikacije rizika.

U okviru financijske pismenosti potrebno je spomenuti i pojam mirovinske pismenosti. Govoreći o mirovinskoj pismenosti ključnu ulogu igra individualna odgovornost svakog pojedinca te privatna štednja za mirovinu već u ranijoj dobi kako bi se postignuo primjeren životni standard u trećoj dobi. Za to je potrebna primjerena razina mirovinske pismenosti ili

mirovinskog obrazovanja, informiranosti te edukacije u radnoj dobi pojedinca kako bi na vrijeme stekli znanje o svim prednostima i nedostacima obveznog mirovinskog osiguranja. (Barbić, Lučić, Palić, 2018)

Mirovinska pismenost uključuje informacije i znanje o mirovinskom sustavu zemlje kao i oblicima i načinima privatne štednje za treću životnu dob. Proces mirovinske pismenosti podrazumijeva širenje informiranosti i podizanje svijesti o mogućnostima obveznog mirovinskog osiguranja te razvoj znanja i vještina za prikupljanje dodatnih izvora prihoda kako bi se u budućnosti povećala ukupna mirovinska primanja (Škreblin Kirbiš, Tomić, & Vehovec, 2011).

Svaki mirovinski sustav, pa tako i onaj u Republici Hrvatskoj, podložan je raznim promjenama. Iz tog razloga bitno je za mirovinske osiguranike saznati kako on funkcionira te ih upoznati sa svim ograničenjima mirovina iz obveznog mirovinskog sustava te koji oblici dodatne privatne štednje im stoje na raspolaganju. To se upravo postiže njihovom boljom informiranošću u vidu isticanja korisnih uputa i savjeta te podizanjem svijesti o potrebi povećanja razine mirovinske pismenosti svakog pojedinca.

3.2 Važnost i uloga financijske i mirovinske pismenosti

Negativne posljedice globalne financijske krize iz 2008. godine, promjene u demografskim kretanjima, globalizacija, promjene na financijskim tržištima, povećan broj dostupnih financijskih proizvoda i usluga te brzi tehnološki napredak doveli su do potrebe za financijskim i mirovinskim opismenjavanjem odnosno obrazovanjem građana u svrhu njihove mirovinske zaštite (Balén, 2017, str. 22). Pitanje financijske i mirovinske pismenosti, kao i kvalitetno provođenje financijskih i mirovinskih programa, jednako je važno za razvijene zemlje kao i zemlje u razvoju premda ih razvijene zemlje zbog boljih resursa puno brže i lakše provode.

S obzirom na prijenos financijske odgovornosti s nacionalne i korporativne na individualnu razinu, nepoznavanje financijskih pojmova i loše ulaganje i trošenje resursa može imati negativne posljedice na brojne sektore, a samim time i na nacionalnu odnosno globalnu razinu pojedine zemlje (Balén, 2017).

Investiranje u financijsko obrazovanje i opismenjavanje građanstva pozitivno utječe na smanjenje pojedinačnog i ukupnog siromaštva pojedine zemlje, cjelokupan financijski sektor, a posljedično i na gospodarski rast i razvoj u cjelini (Vehovec, 2011). Cilj mirovinske pismenosti, kao segmenta financijske pismenosti, jest podizanje razine znanja i svijesti o

rizicima kod donošenja mirovinskih odluka. Važnost dugoročnog planiranja mirovinske štednje ogleda se upravo u smanjenju rizika od siromaštva u trećoj životnoj dobi.

Provedena su brojna istraživanja na temu važnosti financijske i mirovinske pismenosti. Jedna od analiza odnosi se na utjecaj stvarnih i percipiranih poticaja na ponašanje pojedinca povezano sa štednjom za mirovinu. Istraživanje je pokazalo da bolje informirani pojedinci bolje reagiraju na te poticaje, dok neinformirani pojedinci reagiraju na percipirane, ali pogrešne informacije o poticajima za mirovinsku štednju (Chan & Stevens, 2008).

Dokazi o utjecaju financijske pismenosti na odluke i financijsko ponašanje ljudi su brojni. Dokazano je kako financijska pismenost utječe i na štedno i ulagačko ponašanje pojedinca te na upravljanje dugom i prakse zaduživanja. Financijski pismeniji pojedinci ostvaruju veću vjerojatnost akumuliranja bogatstva od onih manje pismenih. Nekoliko je studija pokazalo da će financijski pismenije osobe vjerojatnije planirati odlazak u mirovinu jer su sposobniji za izračune od financijski nepismenih osoba (Lusardi & Mitchell, 2014).

Jedan od vrlo važnih pokazatelja bogatstva predstavlja planiranje. Mogućnost uspješnog planiranja usko je povezano sa financijskim i mirovinskim opismenjavanjem. Oni osiguranici koji planiraju ostvaruju dva do tri puta veći iznos bogatstva do trenutka ulaska u mirovinu od onih osiguranika koji ne planiraju (Lusardi & Mitchell, 2011).

Da financijska pismenost igra ključnu ulogu u štednji i gomilanju bogatstva govori činjenica kako financijski pismene osobe ostvaruju više povrate na ulaganja i ulaganja u složeniju imovinu kao što su npr. dionice koje ulagačima nude više stope povrata. Financijska pismenost također je snažno povezana s većom sposobnošću suočavanja s hitnim troškovima i vremenskim šokovima u приходима (Lusardi, Michaud, & Mitchell, 2017).

Kada se promatra dužničko ponašanje, financijski pismenije osobe imaju manju vjerojatnost da će imati dug po kreditnoj kartici, ali ukoliko ga imaju, vjerojatnije je da će svaki mjesec plaćati cijeli iznos duga po kreditnoj kartici umjesto da plaćaju samo minimalni dug. Financijski manje obrazovani imaju više transakcijske troškove, plaćaju veće naknade i koriste skuplje metode posuđivanja od obrazovanijih. Također, manje obrazovani češće imaju prekomjerna zaduženja i problem prosuđivanja svoje pozicije duga (Lusardi & Tufano, 2015).

Važnost ostvarivanja visoke razine financijske i mirovinske pismenosti stanovništva za svaku državu je neupitna s obzirom na pozitivne implikacije koje ostavlja na pojedince, ali i na društvo u cjelini.

Niske razine financijske pismenosti povezuju se s neučinkovitom potrošnjom i lošim financijskim planiranjem te skupim zaduživanjem i nesposobnošću upravljanja dugom. Nedostatak financijske pismenosti može dovesti do nejednakosti u bogatstvu pojedine zemlje (Lusardi, 2019).

3.3 Mirovinska pismenost u Republici Hrvatskoj

Rezultati brojnih istraživanja o mirovinskoj pismenosti građana Republike Hrvatske pokazuju nezadovoljavajuću razinu mirovinskog obrazovanja odnosno slabu informiranost o mogućim oblicima štednje za mirovinu. Potaknuta time, Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) nudi standardizirani edukativni program kao najsnažniji alat zaštite potrošača putem kojeg kontinuirano educira i informira građane o temama vezanim uz financijsku i mirovinsku pismenost. Program je namijenjen različitim ciljanim skupinama prema njihovim potrebama. Ciljane skupine su: (HANFA, 2018)

1. osnovna škola,
2. srednja škola,
3. fakulteti i studentske udruge,
4. mladi na početku karijere,
5. mikro, mali i srednji poduzetnici te
6. „zlatne godine“.

Na ovaj način, putem edukativnog programa, želi se postići da ciljane skupine shvate i na pravi način percipiraju svoje financijske i mirovinske potrebe, rizike uključene u financijske i mirovinske proizvode i usluge kojima raspolažu te im omogućiti da samostalno upravljaju svojim osobnim financijama i mirovinama.

Od provedenih istraživanja o mirovinskoj pismenosti u Republici Hrvatskoj, ističe se istraživanje provedeno od strane triju autorica, Škreblić Kirbiš, Tomić i Vehovec iz 2011. godine. Istraživanje je provedeno na uzorku od 1007 ispitanika, a testirala se razlika između dviju skupina ispitanika, mirovinski pismenih i mirovinski nepismenih. Istraživanja su pokazala da je u Hrvatskoj 54% mirovinski nepismenih osoba među radno aktivnim stanovništvom, a 45% je mirovinski pismenih. Mirovinski nepismeni ispitanici imaju niža osobna primanja i primanja kućanstva od mirovinski pismenih, a niže obrazovani ispitanici kao i oni nezaposleni ili zaposleni na ugovor na određeno uglavnom su mirovinski nepismeni. Također, ispitanici koji žive kod roditelja ili rodbine, kao i oni koji žive na selu, su više nepismeni u odnosu na one koji žive samostalno i primjerice otplaćuju nekretninu kreditom.

Nadalje, istraživanje je pokazalo kako mirovinski nepismeni ispitanici imaju puno negativnije stavove prema svim vrstama štednje u odnosu na mirovinski pismene, manje planiraju ili očekuju dodatna primanja pored mirovine te su skloniji prijevremenom umirovljenju (Škreblin Kirbiš, Tomić, & Vehovec, 2011).

Također vrlo važno istraživanje koje pokazuje stanje i percepciju javnosti u Republici Hrvatskoj o mirovinskom sustavu je ono provedeno od strane Ipsos Public Affairs-a iz 2014. godine.

Tablica 1. Opće zadovoljstvo mirovinskim sustavom u RH, 2014. godina

Dob	Nezadovoljni	Niti nezadovoljan niti zadovoljan	Zadovoljni	Ne zna
15-29	26%	49%	11%	15%
30-39	37%	43%	18%	2%
40-49	48%	38%	13%	1%
50-65	55%	30%	14%	1%

Izvor: izrada autora prema Ipsos Public Affairs

U Tablici 1 prikazano je opće zadovoljstvo mirovinskim sustavom građana Republike Hrvatske 2014. godine. Oko 42% ispitanika je jako nezadovoljno ili nezadovoljno stanjem u mirovinskom sustavu RH, dok je otprilike 14% građana zadovoljno ili jako zadovoljno njegovim stanjem. Skoro 40% ispitanika izjasnilo se kako je niti zadovoljno niti nezadovoljno stanjem u sustavu, a skoro 5% ispitanika je izjasnilo da ne zna što misli o mirovinskom sustavu RH.

U provedenom istraživanju javnost kao ključne probleme mirovinskog sustava RH ističe niske i neadekvatne mirovine, nedostatne za pristojan životni standard nakon odlaska u mirovinu što dovodi u pitanje svrhu uplaćivanja u mirovinski sustav tijekom radnog vijeka zaposlenika. Također, sustav indeksacije mirovina štiti umirovljenike od događaja u ekonomskom okruženju, s obzirom da se ona indeksira za povoljniji element za umirovljenike, što ima za posljedicu dodatno produbljivanje tekućeg deficita u 1. stupu mirovinskog osiguranja. Nadalje, ispitanici smatraju kako razlike u visini mirovine između različitih kategorija umirovljenika dovode do potrebe za raznim intervencijama u mirovinski sustav čime se smanjuje svrha i učinak provedene mirovinske reforme te da brojna prava koja ostvaruju pojedine kategorije umirovljenika ostavljaju negativan učinak na percepciju javnosti o pravednosti mirovinskog sustava. Sukladno mišljenju ispitanika nekoliko je uzroka lošijeg mirovinskog sustava. Neki od njih su ekonomska situacija u zemlji u vidu ekonomske krize, rastućih troškova mirovinskog

sustava i krivih temelja provedene mirovinske reforme, zatim negativna demografska kretanja, prerani odlasci u mirovinu te loš sustav socijalne politike i politike umirovljenja koja potiče izlazak zaposlenih sa tržišta rada (Ipsos Public Affairs, 2014).

Tablica 2. Razmišljanje o umirovljeničkim danima

Dob	Rijetko ili nikada	Ponekad	Često ili vrlo često	Ne znam
15-29	74%	17%	10%	0%
30-39	47%	38%	14%	1%
40-49	27%	40%	34%	
50-65	8%	30%	62%	

Izvor: izrada autorice prema Ipsos Public Affairs,

Iz tablice 2 je vidljivo da građani nisu skloni u mlađim i srednjim godinama planirati period umirovljenja. Na pitanje razmišljaju li ikad o umirovljeničkim danima njih otprilike 38% je odgovorilo gotovo nikada ili rijetko od čega 74% čine osobe u dobi 15-29 godina, a 32% je odgovorilo da često ili vrlo često razmišlja o umirovljeničkim danima kao dijelu svojeg budućeg života, većinom osobe između navršenih 50-65 godina života.

Istraživanje je također pokazalo kako stariji, niže obrazovani građani, oni nižeg profesionalnog statusa te građani sa nižim primanjima s pesimizmom gledaju na umirovljeničke dane, a gotovo polovina građana smatra kako će u mirovini imati lošiji životni standard nego što ga imaju umirovljenici koji su se u tom trenutku nalazili u mirovini (Ipsos Public Affairs, 2014).

U Republici Hrvatskoj se o temi mirovinske pismenosti u pravilu malo zna stoga je važno na što jednostavniji način populaciji približiti i objasniti zbog čega je ona važna, na koga se odnosi i zašto, što obuhvaća i na kraju krajeva, kako se provodi. Podizanjem razine mirovinske pismenosti povećava se individualna odgovornost svakog pojedinog građana za vlastitu budućnost i potiče dugoročno planiranje samog ulaganja, a sve u svrhu efikasnijeg donošenja financijskih odluka koje će im u trećoj životnoj dobi osigurati pristojan životni standard.

4. GENERACIJA Y

Nakon generacije X koju čine osobe rođene između 1965. i 1979. slijedi generacija Y. Sama problematika oko određivanja dobne granice generacije Y govori o njezinoj kompleksnosti. Jedni tvrde da je generacija Y, milenijska generacija, digitalna generacija ili generacija „ja“, pojam koji se upotrebljava kada se govori o osobama rođenim između ranih 1980.-ih i 2000.-ih godina. Neki tu granicu smanjuju za dvije godine, a neki čak za pet. Pojedini autori uvode i podjele unutar same generacije na one „zrele“ milenijalce starije od 25 godina i generaciju Y koju čine osobe mlađe od 25 godina (Boltižar, 2018). Može se zaključiti kako u literaturi ne postoji dogovor oko točnog vremenskog okvira generacije Y. U ovom poglavlju opisana su obilježja karakteristična za generaciju Y, njihovi stavovi, znanja kojima raspolažu te financijska uključenost i financijsko ponašanje.

4.1 Obilježja generacije Y

Generaciju Y čini 1,1 milijarda mladih ljudi što je najveća skupina ljudi u povijesti generacija. Ova generacija u svakodnevni život unosi brojne promjene i novu poslovnu kulturu. Milenijalci su odlično iskoristili sve prednosti globalnog tržišta, Interneta i tehnologije u postizanju svog osobnog razvitka, iako su zadnja generacija djece koja je odrasla u doba prije interneta i tehnologije (Pećanić & Miljković Krečar, 2021, str. 91).

Neka od temeljnih obilježja generacije Y su: (Lider, 2016)

1. traže posao putem društvenih mreža
2. prioritet prilikom zaposlenja im je financijska sigurnost, a u odnosu na ostale generacije najviše teže ostvarivanju ravnoteže između privatnog i poslovnog života,
3. važnija im je dodatna izobrazba te mogućnost edukacije nego visina plaće – velika većina pripadnika generacije Y izjasnila se da od poslodavca očekuju plaćenu edukaciju i to u iznosu od 5000,00 kuna godišnje
4. privlače ih zanimljivi, izazovni i novi poslovi – milenijalci ističu kako bi na novi posao prešli samo ukoliko je posao zanimljiviji i nudi veće mogućnosti za napredovanje,
5. upuštaju se u poduzetničke pothvate ranije nego njihovi roditelji – starije generacije poslove su pokretale oko navršениh 35. godina života dok se milenijalci poduzetništvom počinju baviti oko otprilike 27. navršene godine života,
6. osnivaju gotovo dvostruko više tvrtki nego starije generacije što je posljedica lakšeg osnivanja tvrtke nego prije, ali i njihove veće otpornosti na mogući neuspjeh,

7. milenijske poduzetnice pokazale su se vrlo uspješnim i ambicioznim te u odnosu na prethodnu generaciju žena češće osnivaju vlastita poduzeća, upravljaju većim radnim organizacijama i ostvaruju veću dobit već u svojim ranim 20.-im i 30.-im godinama,
8. generacija Y društveno je odgovorna u smislu da osim što promišlja o svojim potezima u njih uključuje i dimenziju društvene odgovornosti i etičnosti, a ne razmišlja samo o ostvarivanju profita,
9. generacija koja mijenja svijet, žele globalne promjene, ne boje se migriranja zbog posla ukoliko će im to pružiti napredak u karijeri, a posljedično i bolje životne uvjete.

Slika 4. Karakteristike generacije Y

Izvor: Softgarden.de,

Slika 4 prikazuje ključne karakteristike generacije Y. Generacija Y smatra se pametnom, kreativnom i odlično tehnološki osviještenom. Njihova komunikacija većinom se odvija putem računala, tableta i pametnih telefona gdje međusobno komuniciraju preko e-maila, SMS poruka i društvenih mreža radije nego interakcijom lice u lice. Upravo zbog takvog načina komunikacije i korištenja interneta i tehnologije svaki dan, generacija Y je vrlo uključena u zbivanja u svijetu.

Pet karakteristika koje posjeduju svaki milenijalac su: (Nova Studio, 2019)

1. transparentnost – obzirom da je ova generacija odrasla uz pametne telefone i društvene mreže, naviknuti su na potpunu dostupnost i transparentnost informacija,
2. umreženost – koriste sve blagodati Interneta kao načina njihove komunikacije i svakodnevnog života, a društvene mreže putem kojih svakodnevno izmjenjuju slike i videa u središtu su pozornosti generacije Y,
3. visoka izloženost stresnim situacijama,

4. tehnološka osviještenost – generacija Y uvijek je u koraku sa novom tehnologijom, gadgetima i aplikacijama,
5. znatiželjnost.

Može se reći kako je ključno obilježje generacije Y povezanost na globalnoj razini zbog konstantne online razmjene informacija te ideja. S druge strane, upravo zbog takvog načina komuniciranja na neki način ova generacija je zapostavila normalan način komunikacije u stvarnom svijetu stoga imaju i lošije komunikacijske vještine. Generacija Y smatra se više usmjerenom na sebe odnosno više egocentričnom i narcisoidnom nego prijašnje generacije što je posljedica socijaliziranja putem društvenih mreža koje nude veliku mrežu poznanstava i prijateljstava što podiže osjećaj vlastite vrijednosti kod ove generacije (Pećanić & Miljković Krečar, 2021).

Pripadnici generacije Y vole učiti, posjeduju veliku dozu samopouzdanja i ambicije, imaju visoka očekivanja od poslodavaca te se ne boje suočavanja sa novim izazovima. S obzirom da su odrasli u doba napredne tehnologije milenijalci brzo prihvaćaju i apsorbiraju nove informacije. Jedna od karakteristika generacije Y je sklonost dužeg ostajanja u roditeljskoj kući nego prijašnjih generacija manjim dijelom zbog njihovog osobnog komfora, a puno većim zbog ekonomske situacije u zemlji odnosno visokih cijena smještaja te troškova obrazovanja koje njihova niska primanja teško mogu pokriti.³

Howe i Strauss opisuju milenijalce kao konvencionalne i optimistične osobe, uspješne, moralne te timske igrače vođene postignućima. Ističu kako milenijalci često mijenjaju poslove u potrazi za onima koji odgovaraju njihovim životnim vrijednostima te u svemu traže nove izazove i zanimljivosti. Skloni su duže ostati u organizaciji koja u poslu koristi sofisticiranu tehnologiju i investira u izobrazbu svojih zaposlenika (Zabel, Biermeier-Hanson, Baltes, Early, & Shepard, 2017).

4.2 Stavovi i znanja generacije Y

O stavovima i znanju generacije Y najbolje govori članak Matije Boltžara, novinara Jutarnjeg lista, iz 2018. godine, nastao na temelju istraživanja provedenog na uzorku hrvatskih milenijalaca od strane 15 hrvatskih stručnjaka iz različitih područja; sociologije, psihologije, politike, medija, marketinga, biznisa, mode, glazbe, tehnologije te kulture. Članak je podijeljen

³ Generacija Y u brojevima: Večernji list, 2017, Dostupno na <https://www.vecernji.hr/biznis/milenijalci-ili-generacija-y-1037832>

u osam kategorija koje objašnjavaju stavove i znanja generacije Y, a to su: kultura i mediji, politika, biznis, društvo, psihologija, vjera i ideologija, tehnologija i marketing

Što se tiče politike, generacija Y odnosno milenijalci smatraju da se u Republici Hrvatskoj vodi dvostruka politika; ona liberalna, slobodna i demokratska koja se prikazuje putem medija i društvenih mreža te političkih govora i ona stvarna licemjerna politika. Iz tog razloga ne skrivaju svoju razočaranost u političko stanje zemlje što je vidljivo u njihovoj niskoj izlaznosti na izbore i činjenici kako u politici nema mladih političkih aktera. O njihovom mišljenju o politici također se može zaključiti na društvenim mrežama iz brojnih negativnih i ogorčenih komentara upućenih političarima ispod medijskih članaka (Boltižar, 2018).

Po pitanju vjere i raznih ideoloških pitanja, brojna istraživanja bilježe stalan pad povjerenja generacije Y u Crkvu. To je posljedica njihovog osobnog lošeg iskustva sa pojedincima iz crkve, ali i konzervativne politike Crkve po pitanju braka, obitelji, pobačaja, gay brakova i brojnih drugih pitanja. Milenijalci se predstavljaju kao katolici, ali ne žive po katoličkim načelima. Također, mali je broj onih koji svakog vikenda odlaze u Crkvu ili čak onih koji jednom mjesečno odlaze na misu, što ne mora ujedno značiti da i ne vjeruju u Boga (Boltižar, 2018).

U trenutku kada je većina milenijalaca postala radno sposobna nastupila je globalna financijska kriza koja je uzrokovala pomutnju na tržištu rada. Milenijalci u Republici Hrvatskoj ističu kako je bilo teško pronaći posao, a oni koji su se i zaposlili bili su prisiljeni raditi za malu plaću. Zbog navedene situacije morali su se baviti povremenim poslovima kod raznih poslodavaca što im, naravno, nije pružilo potrebnu financijsku sigurnost jer im nisu bili omogućeni kontinuirani prihodi. Sve to imalo je utjecaj na pojačani trend iseljavanja mlađih generacija iz Republike Hrvatske. Olakotne okolnosti za milenijalce koji su odselili izvan granica Republike Hrvatske bile su velika dostupnost informacija i olakšani načini putovanja pa nije bilo prepreke za pronalazak posla u drugoj državi. Razlozi njihovog odlaska su brojni, a kako ističu, najviše se vežu uz bolje poslovne mogućnosti i mogućnosti napredovanja, bolji životni standard, ali i loše ekonomske i političke uvjete u Republici Hrvatskoj (Boltižar, 2018).

Na temelju razgovora sa milenijalcima može se zaključiti kako su upravo oni bili glavni tester novih tehnoloških sastavnica kao što su chatovi, mobiteli, računala, video igrice i mnogi drugi s obzirom da su odrastali zajedno sa razvojem tehnologije i interneta. Milenijalci su imali priliku igrati se vani, čitati knjige i mnoge druge stvari, međutim pojavom interneta brzo su se navukli na tehnologiju, društvene mreže i mnoštvo dostupnih informacija što im je omogućilo

nove načine rada, ali i gubitak privatnosti zbog brojnih manipulacija podacima od strane društvenih mreža (Boltižar, 2018).

Što se tiče kulturnog aspekta, istraživanje je pokazalo da za razliku od prijašnjih generacija, milenijalci ne gledaju toliko televiziju, odnosno smatraju ju sekundarnim medijem, jer im je sve dostupno putem interneta, što je natjeralo televizijske kuće da prilagode svoje sadržaje raznim platformama i distribucijskim kanalima. Također, istraživanje je pokazalo da generacija Y najviše od svih generacija kupuje i konzumira proizvode bez glutena, laktoze, rafiniranog šećera te vegansku hranu uglavnom zbog postizanja boljeg zdravstvenog stanja ili jednostavno praćenja trendova (Boltižar, 2018).

4.3 Financijsko ponašanje generacije Y

Svaka generacija na neki način utječe na gospodarstvo, međutim situacija sa generacijom Y odnosno milenijalcima je vrlo zanimljiva s obzirom da su upravo oni ušli na tržište rada odnosno postali radna snaga u trenutku velike ekonomske nestabilnosti uzrokovane krizom i brzih ekonomskih promjena.

Financijska pismenost ključna je za milenijalce kako bi donosili što kvalitetnije financijske odluke jer loše financijske odluke mogu ostaviti ozbiljne posljedice na njihov daljnji život. Financijski izbori s kojima se susreću mlađe generacije puno su izazovniji od onih s kojima su se susretale starije generacije. Svaki pojedini milenijalac danas mora preuzeti veću odgovornost za odluke poput ulaganja u dodatno obrazovanje ili planiranja ostvarivanja dostatnih sredstava potrebnih za pristojan život u mirovini. U suočavanju sa važnim odlukama poput ovih, financijsko ponašanje generacije Y igra ključnu ulogu. Predviđa se da će milenijalci do 2025. godine činiti najveći udio na tržištu rada. Na svaka četiri radnika na globalnoj razini, tri će biti milenijalci. Njihovo financijsko ponašanje imat će veliki utjecaj na globalnu ekonomiju, puno veći nego prethodnih generacija (Lusardi & Oggero, 2017).

S obzirom da su generacija Y odnosno milenijalci budući pokretači konzumerizma, vrlo je jasno bankama i ostalim financijskim institucijama da više ne mogu ovisiti samo o trenutnim kupcima nego moraju usmjeriti svoje marketinške napore u privlačenje novih mlađih kupaca kao što su milenijalci kako bi održali svoj rast i profitabilnost. Kako bi to postigle, banke i druge financijske institucije moraju dobro poznavati njihovo bankarsko i financijsko ponašanje. Generacija Y smatra se vrlo atraktivnim segmentom potrošača zbog njihovog impulzivnog kupovnog karaktera i dobrog oka za trendove (Hussain & Wong, 2015).

Državno sveučilište San Francisco 2015. godine provelo je studiju putem ankete na temu online bankarstva i financijskog ponašanja generacije Y kako bi se vidio utjecaj njihovog financijskog ponašanja na donošenje kvalitetnih financijskih odluka. Rezultati istraživanja su pokazali kako se generacija Y odnosno milenijalci ne opterećuju sa količinom novih i nepoznatih informacija nego prilikom odabira nekog proizvoda ili usluge, odnosno donošenja financijske odluke, radije pribjegavaju lakšim, alternativnim načinima kao na primjer oslanjanje na osobne preporuke osoba koje smatraju od povjerenja. S obzirom na svu tehnologiju, dostupnost informacija i količinu vremena koju milenijalci provode na internetu, zanimljivi su rezultati ankete koji su pokazali da studenti još uvijek ne znaju kako koristiti Internet bankarstvo i bankarske usluge. Velikim dijelom se i dalje oslanjaju na pomoć roditelja što je posljedica nedostatka iskustva u upravljanju novcem i financijama zbog pretjerane izloženosti marketinškim oglasima dostupnim putem interneta (Hussain & Wong, 2015).

Što se tiče marketinške komunikacije koja se uglavnom odvija putem oglašivačkih poruka na internetu, milenijalci su vrlo skeptični oko takvog načina distribucije informacija jer smatraju da trgovci imaju negativne namjere odnosno da im je jedina namjera na prevaru potaknuti potrošače da kupe određeni proizvod ili uslugu (Kinley, Josiam, & Lockett, 2010). Razne marketinške kompanije koriste oglašavanje putem skočnih prozora koje su uglavnom dosadne i agresivne i opterećuju milenijalce sa prevelikom količinom nepotrebnih informacija koje oni ne uspijevaju obraditi (Hussain & Wong, 2015).

Generacija Y se radije oslanja na pomoć prijatelja i roditelja i njihove savjete pri donošenju odluke o kupnji pojedinog proizvoda. Također, ova generacija ekološki je vrlo osviještena, milenijalci kupuju uglavnom on line i teže kupovini personaliziranih i domaćih proizvoda. Ukoliko se neki proizvođač pokaže kvalitetnim i od povjerenja, nije im problem potrošiti i koju kunu više (Boltižar 2018)

5. ANALIZA MIROVINSKE PISMENOSTI GENERACIJE Y U REPUBLICI HRVATSKOJ

5.1 Opis istraživanja

Svijest o mirovinskoj pismenosti u Republici Hrvatskoj postaje sve veća, stoga ne čudi činjenica o sve većem broju provedenih istraživanja kako bi se utvrdila razina pismenosti stanovnika. Međutim, podaci korišteni pri istraživanju i dobiveni rezultati i dalje upućuju na nedovoljno znanje i mirovinsku pismenost stanovništva. Predmet istraživanja ovog rada je generacija Y, a cilj istraživanja je ispitati mirovinsku pismenost i stavove vezane za štednju za treću životnu dob. Dodatno, cilj samog istraživanja je i osvijestiti sudionike o njihovom znanju i informiranosti o mirovinskom sustavu, ispitati razmišljaju li o troškovima života u starosti te ih potaknuti da se više informiraju i opismenjuju u ovom segmentu. Dobiveni rezultati mogli bi poslužiti nositeljima obrazovne i ekonomske politike, doprinijeti već postojećim istraživanjima na ovu tematiku te dati uvid u stanje mirovinske pismenosti generacije Y u Republici Hrvatskoj.

Anketno istraživanje provedeno je putem upitnika izrađenog pomoću internetskog servisa Google Forms u online obliku. Istraživanje je obuhvatilo 207 ispitanika generacije Y, rođenih između 1980. i 2000.- te godine. U radu je korišten uzorak snježne grude (engl. snowball sample). Metoda snježne grude je metoda uzorkovanja koja se temelji na ciljanom odabiru uskog kruga ljudi koji zatim šire uzorak, upućujući istraživača na druge osobe koje bi mogao ispitati (Milas, 2005). U ovom konkretnom slučaju online anketni upitnik objavljen je na društvenoj mreži Facebook, a prijateljima i poznicima dodatno se prosljeđivao putem mobilnih aplikacija WhatsApp i Viber.

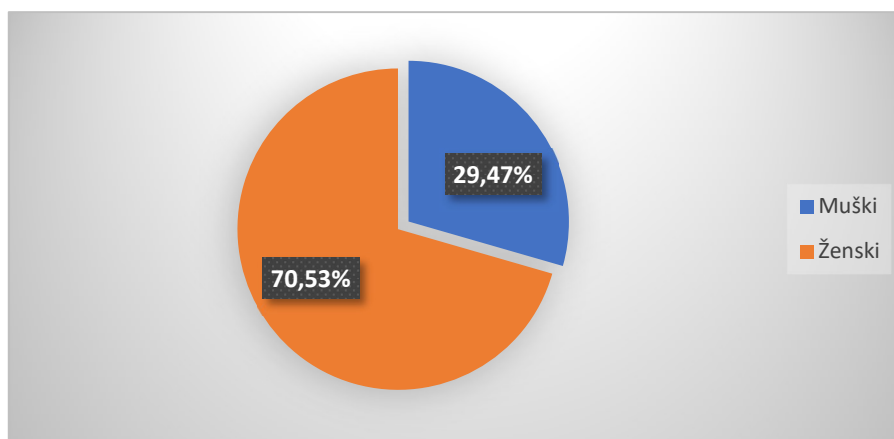
Anketiranje je započelo 21. siječnja te je trajalo do 31. siječnja 2023. godine, s prosječnim vremenom ispunjavanja ankete oko 5 minuta. Ispitanici su anketi pristupali dobrovoljno i anonimno. Upitnik se sastojao od pitanja zatvorenog tipa, koja su podijeljena u četiri zasebna dijela. U uvodu ankete ispitanicima je objašnjen razlog provođenja ankete, anonimnost ankete kao i korištenje dobivenih podataka u svrhu istraživanja ovog rada. U prvom dijelu upitnika ispitivani su demografski podaci: spol, dob, mjesto stanovanja, stupanj završenog obrazovanja, radni status i područje znanosti kojem pripada zanimanje ispitanika. U drugom dijelu se pomoću 10 pitanja ispitivalo znanje o mirovinskom sustavu generacije Y. Treći dio odnosi se na osobne preferencije ispitanika i razmišljanje o štednji, a sastoji se od 14 pitanja. Posljednji, četvrti dio sastoji se od 8 tvrdnji gdje su ispitanici trebali označiti u kojoj mjeri se slažu sa

navedenim tvrdnjama kako bi se utvrdili njihovi stavovi. Prikupljeni podaci su sortirani i analizirani, a rezultati istraživanja prikazani su u nastavku rada.

5.2 Rezultati istraživanja

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 207 ispitanika, od kojih je 146 osoba (70,53%) ženskog spola, a 61 osoba (29,47%) je muškog spola (grafikon 7).

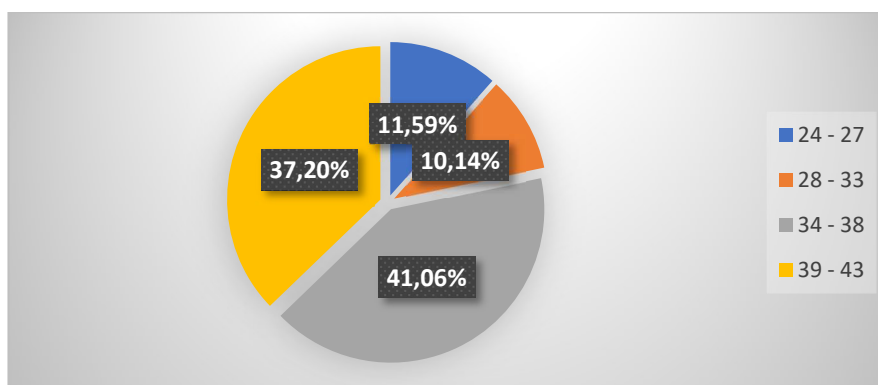
Grafikon 7. Spolna struktura ispitanika

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Dobna skupina ispitanika koji su sudjelovali u istraživanju je od 23 do 43 godine starosti. Najveći broj ispitanika je u dobi između 34 i 38 godina života (41,06%) te onih između 39 i 43 godine života (37,2%). U istraživanju je sudjelovalo i 11,59% ispitanika u dobi između 24 i 27 godina života, te 10,14% ispitanika starosti od 28 do 33 godine.

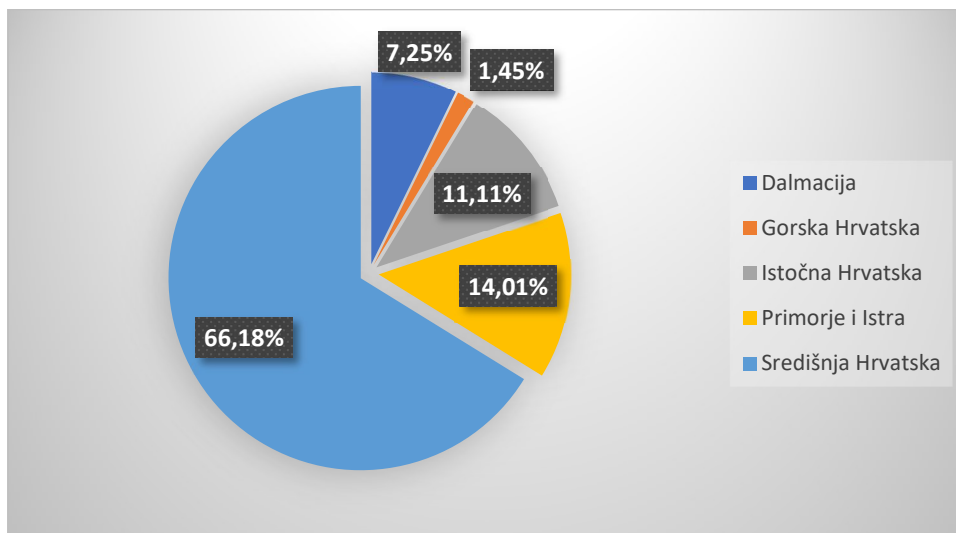
Grafikon 8. Dobna struktura ispitanika

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

U istraživanju su sudjelovali građani iz čitave Republike Hrvatske, a najveći broj ispitanika, 66,18%, prebiva u središnjoj Hrvatskoj. Nadalje, ispitanici iz Primorja i Istre ima 14,01%, dok ispitanika iz istočne Hrvatske i Dalmacije ima 11,11% odnosno 7,25%. Najmanje ispitanika pristupilo je iz gorske Hrvatske, njih 1,45%.

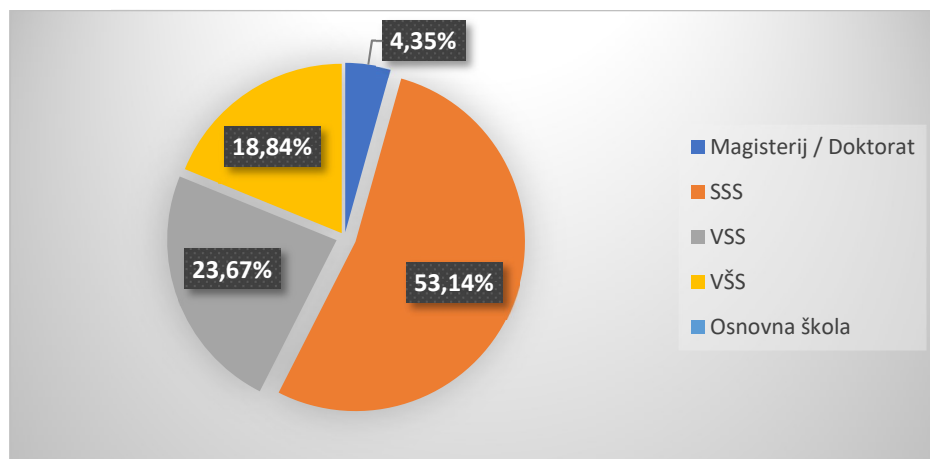
Grafikon 9. Područje stanovanja ispitanika

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Iduće pitanje postavljeno ispitanicima odnosilo se na stupanj završenog obrazovanja. Od ponuđenih stupnjeva obrazovanja 53,14% čine ispitanici sa završenom srednjom stručnom spremom. Visoku stručnu spremu ima 23,67%, a višu stručnu spremu ima 18,84% ispitanika. Najmanji broj ispitanika, 4,35%, ima završen magisterij ili doktorat. Kao što je vidljivo iz grafikona 10 niti jedan ispitanik nema završeno samo osnovnoškolsko obrazovanje.

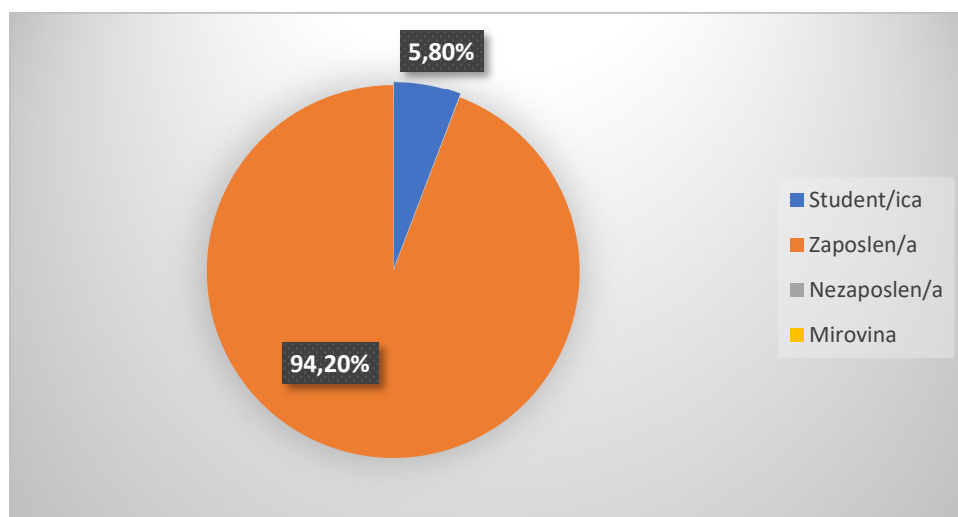
Grafikon 10. Obrazovna struktura ispitanika

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Promatrajući radni status ispitanika najveći broj, njih 94,2% je zaposleno dok ostatak čine studenti/studentice (5,8%). Istraživanju nije pristupio niti jedan ispitanik koji je nezaposlen ili je u mirovini (grafikon 11).

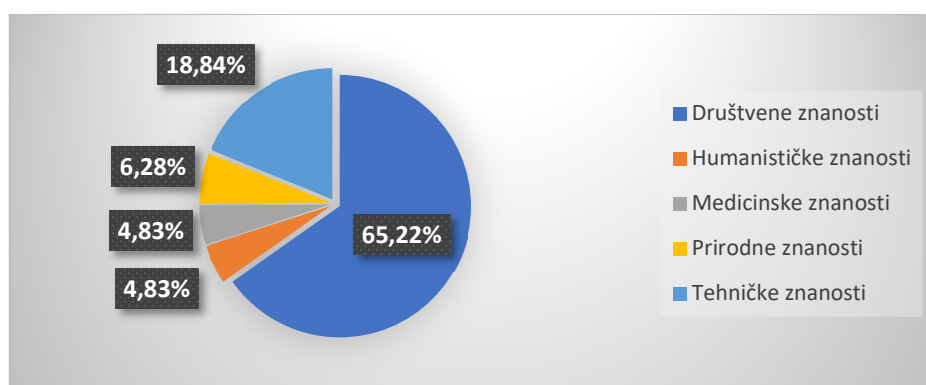
Grafikon 11. Radni status ispitanika

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Posljednje pitanje prvog dijela upitnika odnosilo se na skupinu znanosti kojoj pripada zanimanje ispitanika. Vidljivo je iz grafikona 12 da skupini društvenih znanosti pripada zanimanje 65,22% ispitanika, a ona ujedno i prednjači između pred ostalim ponuđenim skupinama. Nadalje, u skupinu tehničkih znanosti spada zanimanje 18,84% ispitanika, u prirodne znanosti zanimanje 12,3% ispitanika, a 4,83% čine ispitanici čije zanimanje pripada humanističkim i medicinskim znanostima.

Grafikon 12. Skupina znanosti kojoj pripada zanimanje ispitanika

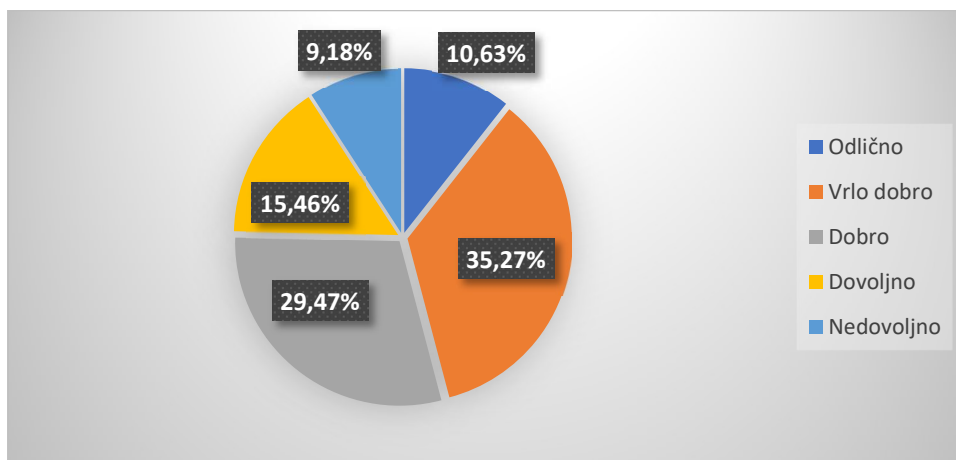

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

U drugom dijelu istraživanja korištena su pitanja zatvorenog tipa u svrhu utvrđivanja razine znanja ispitanika o mirovinskom sustavu Republike Hrvatske.

Prije samog ispitivanja znanja ispitanici su trebali subjektivno ocijeniti vlastitu informiranost o mirovinskom sustavu RH što je prikazano u grafikonu 13. Svoje znanje je ocjenom odličan ocijenilo 10,63% ispitanika, no najveći broj ispitanika, njih 35,27%, svoje znanje smatra vrlo dobrim i dobrim 29,47%. Ocjenom dovoljan svoje znanje je ocijenilo 15,46% ispitanika, dok 9,18% ispitanika smatra da je njihovo znanje o mirovinskom sustavu nedovoljno.

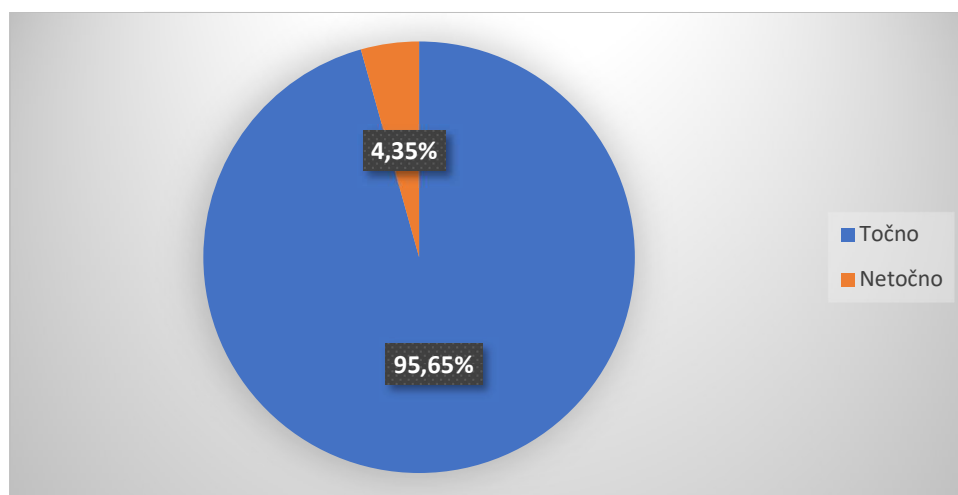
Grafikon 13. Subjektivna ocjena ispitanika o vlastitom znanju o mirovinskom sustavu RH

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Ispitanicima je dana tvrdnja koju je bilo potrebno potvrditi ili negirati. Tvrdnja glasi: „Mirovinski sustav Republike Hrvatske temelji se na tri mirovinska stupa“. Odgovor je točan što je potvrdilo 95,65% ispitanika, no 4,35% tvrdnju smatra netočnom (grafikon 14). Iako postotak netočnog odgovora nije zabrinjavajući i dalje ukazuje na potrebu za edukacijom s obzirom da se radi o osnovnoj činjenici o mirovinskom sustavu Republike Hrvatske.

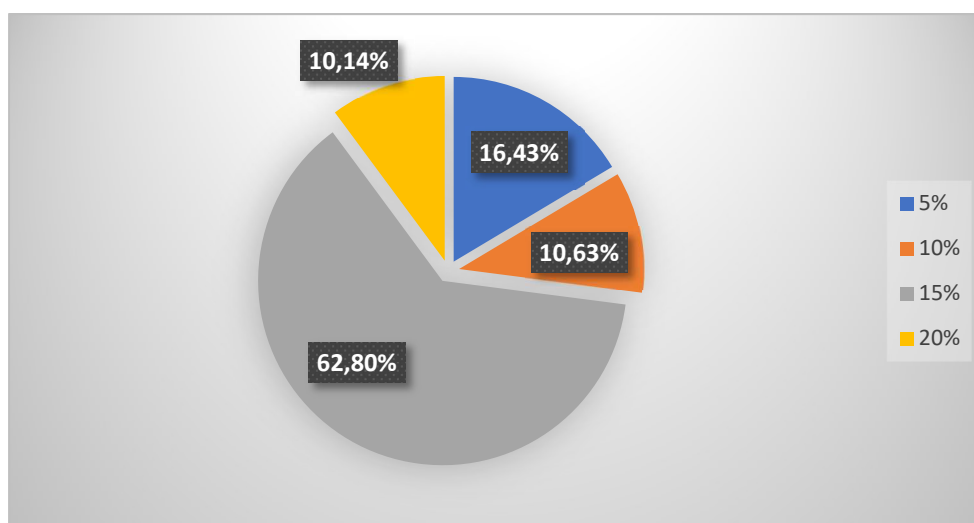
Grafikon 14. Znanje ispitanika o mirovinskim stupovima

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Ispitanicima se postavilo pitanje znaju li koliki se postotak bruto plaće izdvaja u prvi stup mirovinskog osiguranja. Točan odgovor ponudilo je 62,80% odnosno 130 ispitanika. Ostatak ispitanika, njih 37,20% ponudilo je netočan odgovor što je vidljivo u grafikonu 15. Kao i u prethodnom pitanju vidljivo je nepoznavanje osnovnih informacija vezanih uz mirovinski sustav, u ovom slučaju informacije o izdvajanju doprinosa. Kako je veliki dio ispitanika zaposlen, postavlja se dodatno pitanje razumiju li ispitanici u što su sve utrošena sredstva iz bruto prihoda iskazana na njihovim platnim listama, no navedeno je predmet drugog istraživanja.

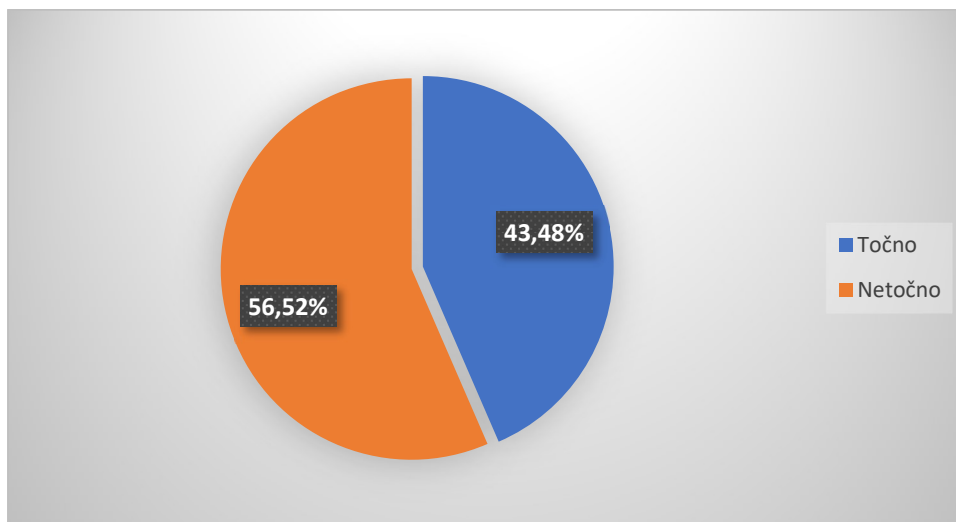
Grafikon 15. Znanje ispitanika o izdvajanju doprinosa za prvi stup mirovinskog osiguranja

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Iduće pitanje glasi: „Iz II. stupa mirovinskog osiguranja isplaćuju se mirovine sadašnjim umirovljenicima?“ Odgovor na navedeno pitanje je netočan što je potvrdilo 56,52% ispitanika, dok 43,48% ispitanika smatra da je odgovor točan (grafikon 16). Uspoređujući prethodno i ovo pitanje dolazi se do sličnih rezultata, a to je da dio ispitanika nije informiran o iznosima koji se izdvajaju iz bruto plaće u mirovinsko osiguranje niti koju ulogu nosi pojedini stup mirovinskog osiguranja.

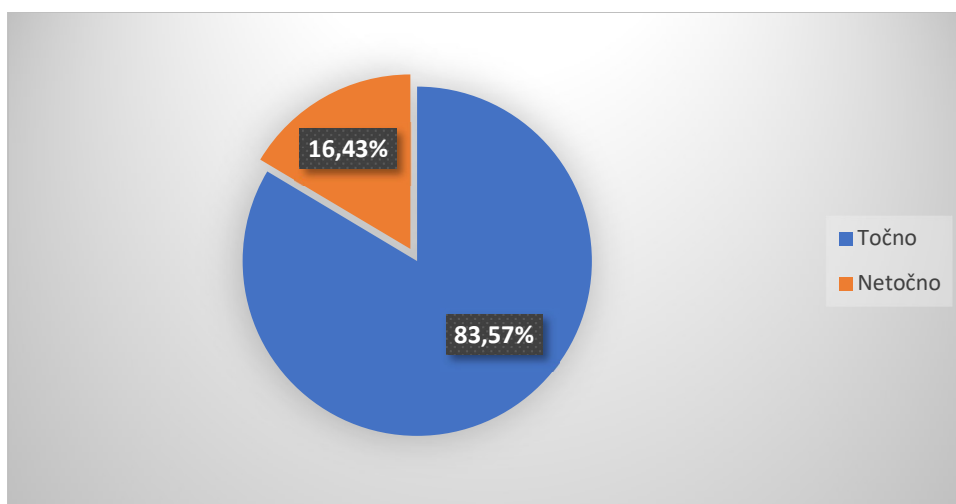
Grafikon 16. Znanje ispitanika o isplataima mirovina sadašnjim umirovljenicima

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Cilj iduće tvrdnje koja glasi „Mirovinski sustav pokriva tri rizika, a to su rizik starosti, trajnu nesposobnost ostvarivanja dohotka i skrb o osobama koje ostanu nakon smrti osiguranika“ je utvrditi poznavanje ispitanika o rizicima koje pokriva mirovinski sustav. Navedena tvrdnja je točna što je u konačnici prepoznalo 83,57% ispitanika, međutim, 16,43% nije upoznato sa rizicima u mirovinskom sustavu te smatraju navedenu tvrdnju netočnom (grafikon 17).

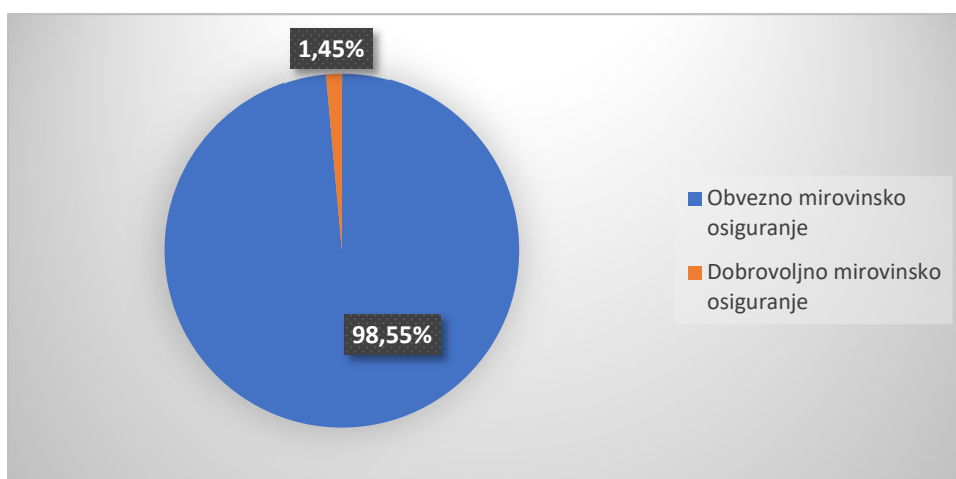
Grafikon 17. Poznavanje rizika koje pokriva mirovinski sustav

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

U grafikonu 18 ispitanici su ipak prikazali visoku razinu informiranosti na pitanje koje se odnosilo na vrstu osiguranja u koje spadaju prvi i drugi stup. Ponuđeni odgovori bili su obvezno mirovinsko osiguranje i dobrovoljno mirovinsko osiguranje. Točan odgovor dalo je 98,55% ispitanika, dok je zanemarivi broj ispitanika, njih 1,45%, odgovorio netočno.

Grafikon 18. Znanje ispitanika o vrstama mirovinskog osiguranja

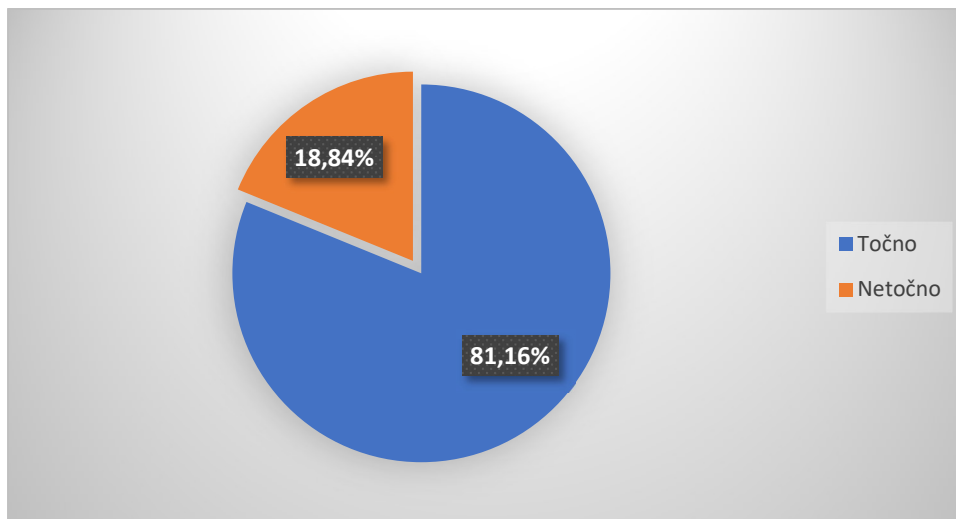

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Sljedeće pitanje odnosilo se na samostalan odabir fonda u okviru II. stupa koje su ispitanici mogli potvrditi ili negirati. Budući da II. stup daje više slobode od I. stupa prvenstveno u pogledu samostalnosti kod odabira mirovinskog fonda u koji osiguranik želi izdvajati, a i činjenicom da su samostalno mogli odabrati fond prilikom prvog zaposlenja, analizom se

zaključuje kako su ispitanici vrlo dobro s time upoznati što pokazuje grafikon 19. Čak 81,16% ispitanika odgovorilo je točno, dok je 18,84% odabralo negativan odgovor.

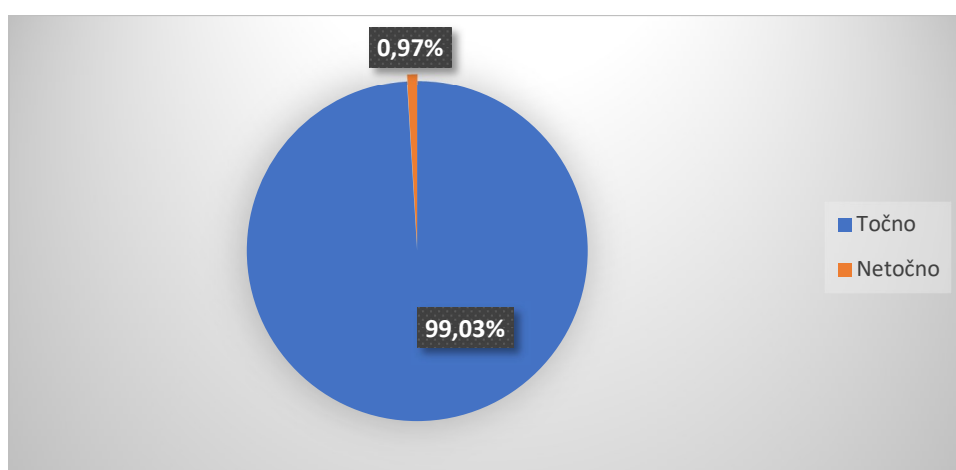
Grafikon 19. Informiranost o odabiru fonda u okviru drugog stupa mirovinskog osiguranja

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Na tvrdnju „*Treći mirovinski stup je dobrovoljan i svaki pojedinac samostalno ulaže u njega*“ ispitanici su mogli dati potvrđan ili negativan odgovor. Rezultati na ovo pitanje su odlični što pokazuje visoku razinu informiranosti ispitanika i upoznatost sa trećim stupom mirovinskog osiguranja. Točan odgovor dalo je 99,03% ispitanika, dok je samo 0,97% ispitanika, točnije njih dvoje, odgovorilo da je tvrdnja netočna (grafikon 20).

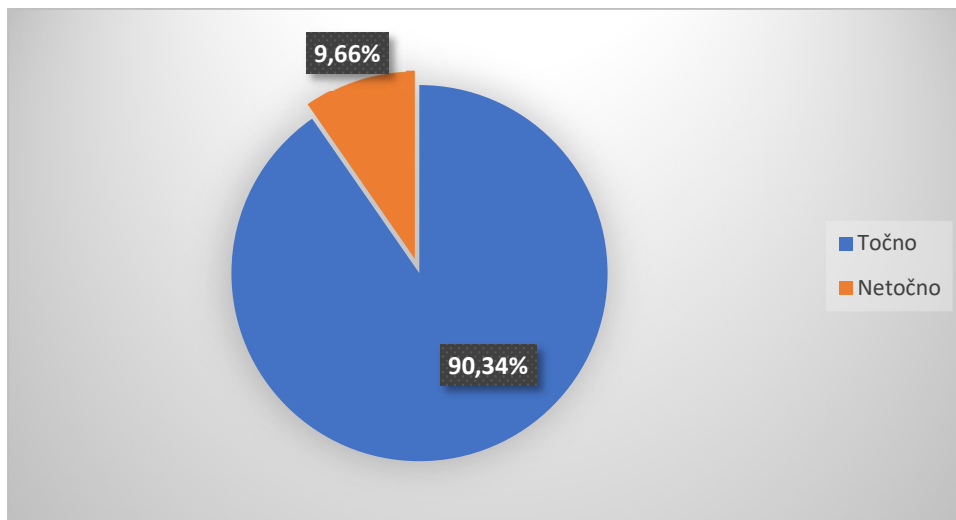
Grafikon 20. Znanje ispitanika o dobrovoljnom stupu mirovinskog osiguranja

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Cilj sljedeće tvrdnje bio je istražiti razinu informiranosti ispitanika o mogućnostima dobivanja poticaja od strane države ukoliko se odluče na štednju u okviru trećeg stupa mirovinskog osiguranja, a dodatno ukoliko o navedenom nisu informirani potaknuti ih da istraže o prednostima spomenute štednje. Grafikon 21 prikazuje kako je veliki broj ispitanika, točnije 90,34%, informiran o poticajima koje država isplaćuje i potiče štednju u trećem stupu mirovinskog osiguranja, međutim mali dio ispitanika, 9,66%, još uvijek nije u potpunosti upoznat s time.

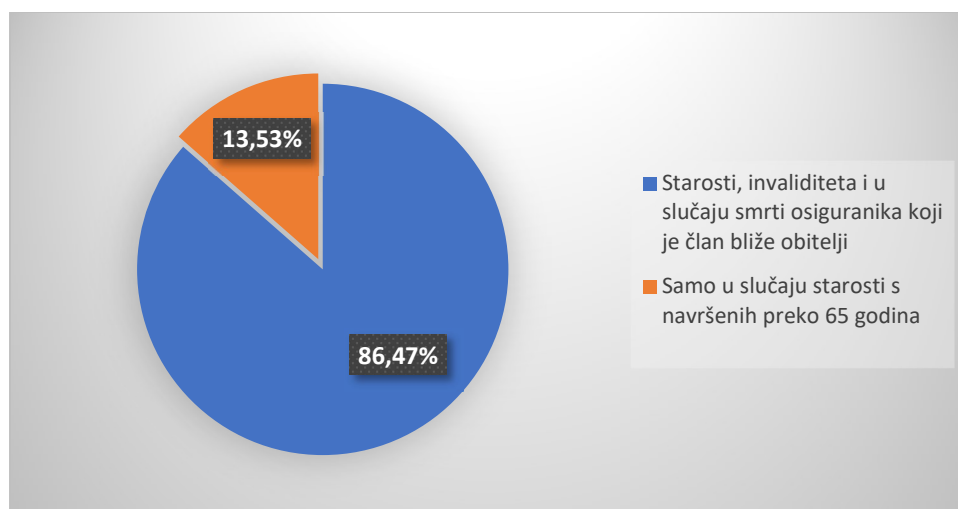
Grafikon 21. Informiranost o poticajima države za dobrovoljnu mirovinsku štednju

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Na pitanje u kojem slučaju se ostvaruje pravo pojedinca na mirovinu točno je odgovorilo 86,47% ispitanika koji smatra da je to u slučaju starosti, invaliditeta ili smrti osiguranika koji je član bliže obitelji. Da pojedinac ostvaruje pravo na mirovinu samo u slučaju navršenih preko 65 godina starosti smatra 13,53% ispitanika (grafikon 22). Pretpostavka je da su ispitanici pitanje povezali za zadnjom izmjenom Zakona o mirovinskom osiguranju iz 2020.godine te time došli do zaključka da je glavni uvjet navršenih 65 godina života.

Grafikon 22. Informiranost ispitanika o ostvarivanju prava na mirovinu

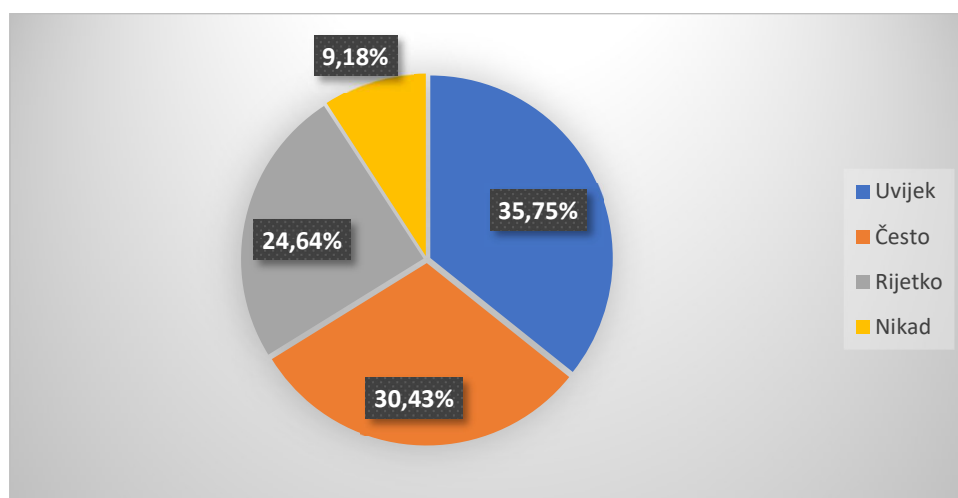

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Treća skupina pitanja odnosi se na osobne preferencije ispitanika i razmišljanje o dugoročnoj štednji. U prvom dijelu skupine ispitanici su morali izraziti svoje slaganje ili neslaganje s ponuđenim odgovorima nikad, rijetko, često i uvijek.

Na pitanje „Potrošite li unutar mjeseca 200 HRK (25 EUR), a da na kraju mjeseca ne znate na što ste ih potrošili?“ iz grafikona 23 vidljivo je da je odgovor uvijek ili često dalo 66,18% ispitanika što pokazuje da ne vode brigu o osobnim financijama i potrošnji. S druge strane, 33,82% ispitanika pokazuje da vodi brigu o osobnoj potrošnji te da znaju na što utroše zarađeni novac.

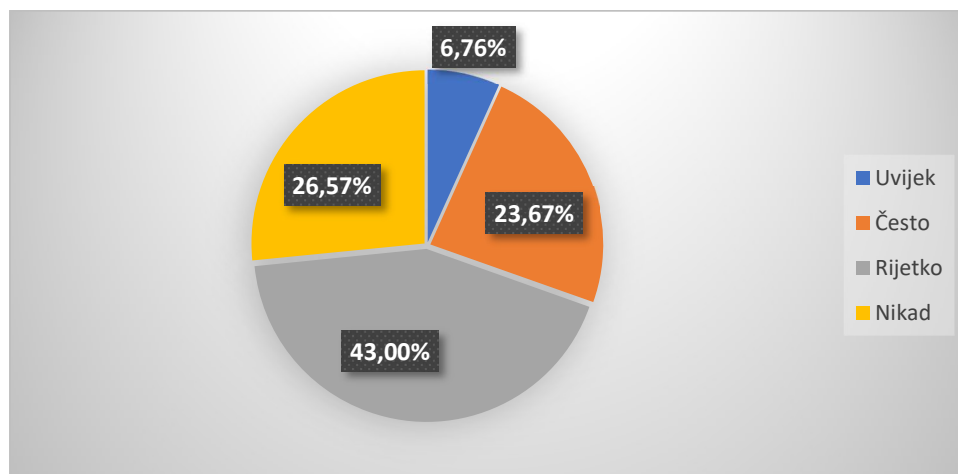
Grafikon 23. Stav ispitanika o trošenju novca

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Sljedeća tvrdnja glasi „Živim danas bez razmišljanja što će biti sutra“. U grafikonu 24 je vidljivo da većina ispitanika, 69,57%, pokazuje kako se ne ponaša u skladu sa navedenom tvrdnjom dok preostalim ispitanicima (30,43%) nije važno što će biti sutra. Gledajući prethodno pitanje, velikom postotku ispitanika dogodi se da neplanirano potroše sredstva bez osobne evidencije no ipak velika većina ispitanika brine o tome što nosi budućnost.

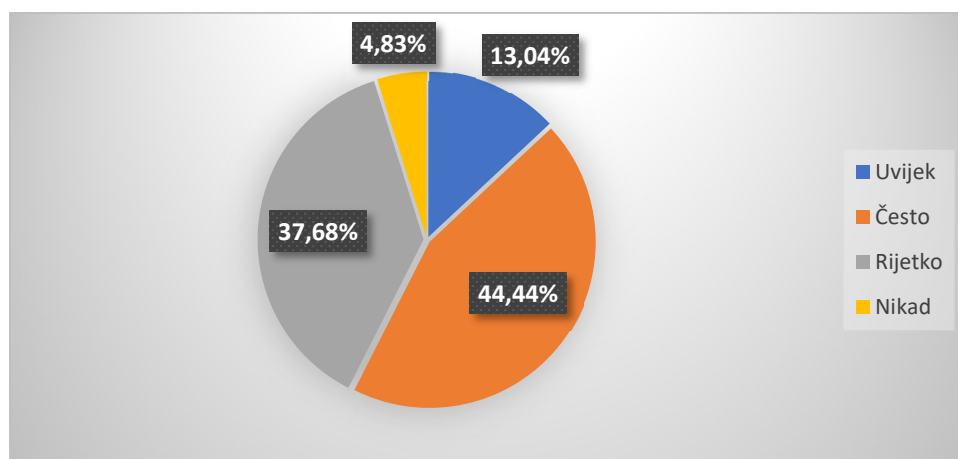
Grafikon 24. Stav ispitanika o planiranju budućnosti

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Iz grafikona 25 zaključuje se da 57,48% ispitanika uvijek ili često nalazi veće zadovoljstvo u trošenju novca nego u dugoročnoj štednji što je i bila tvrdnja na koju su ispitanici odgovarali. Suprotnog stava je 42,52% ispitanika koji ipak rijetko ili nikad pronalaze zadovoljstvo u trošenju novca. Povezujući ovu tvrdnju sa prethodne dvije zaključuje se da ispitanici vole trošiti zarađeni novac s time da je veći dio ipak oprezan u tome.

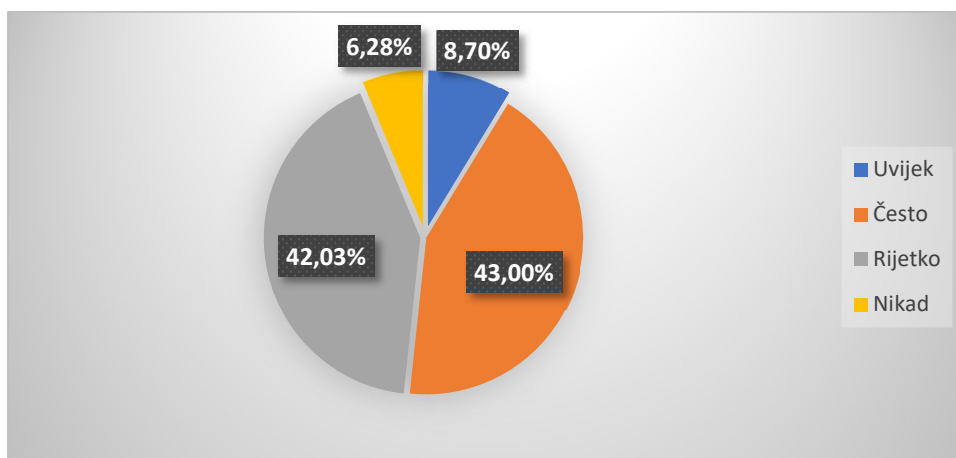
Grafikon 25. Stav ispitanika o trošenju novca

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Grafikon 26 donosi podijeljena mišljenja ispitanika gdje se pokazalo da 51,7% ispitanika prilično često razmišlja o standardu života u trećoj životnoj dobi, dok 48,3% ispitanika još uvijek nema potrebu razmišljati kako će im izgledati budućnost. S obzirom na dobnu skupinu ispitanika rezultati su očekivani. Neki od ispitanika su možda donedavno bili studenti ili su još u ranim tridesetima te smatraju da još nemaju potrebu razmišljati o mirovini. U ovakvim dobnim skupinama postoji prostor za dodatnu edukaciju i osvještavanje pojedinaca o standardu života u trećoj životnoj dobi.

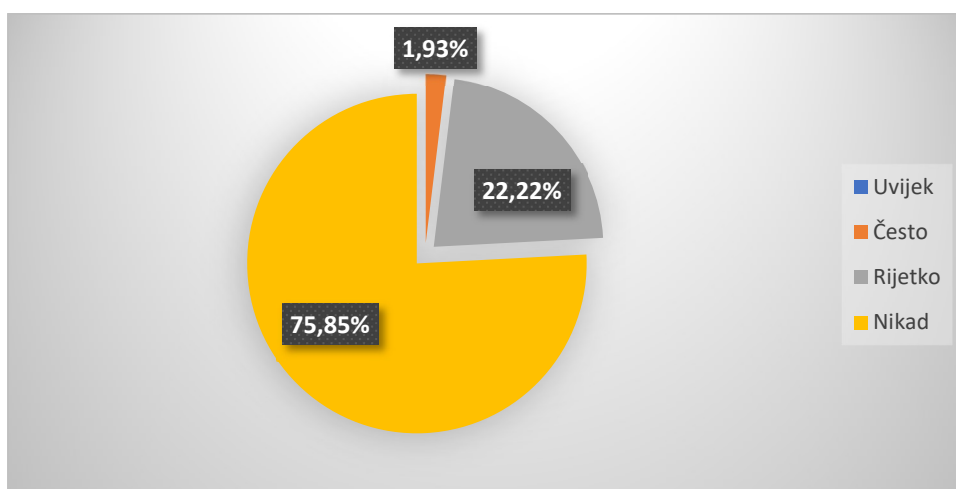
Grafikon 26. Stav ispitanika o životnom standardu u trećoj životnoj dobi

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Na pitanje da li ispitanici smatraju da bi im štednja u mjesečnom iznosu od 200 HRK (25 EUR) ugrozila egzistenciju 98,07% ispitanika negira i smatra da bi egzistencija bila ugrožena rijetko ili nikad, tek nekolicina ispitanika, njih 1,93% nema mogućnosti izdvajati za štednju.

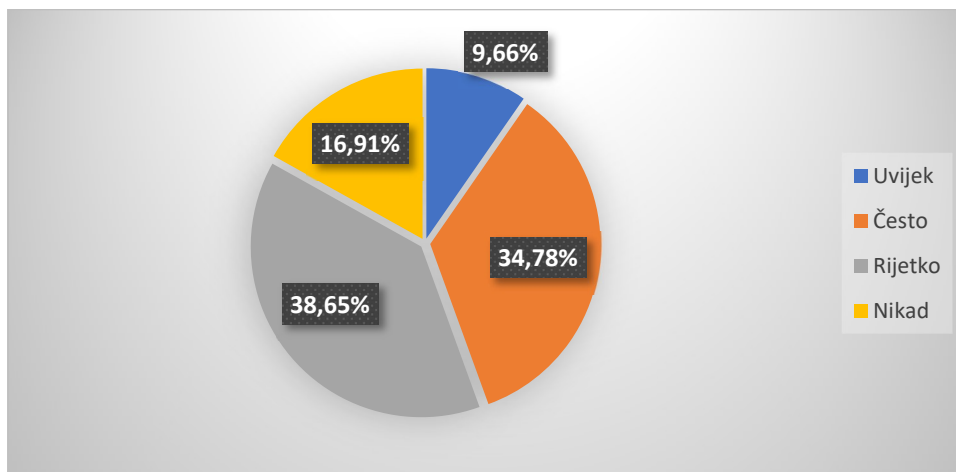
Grafikon 27. Stav ispitanika o trošenju novca

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Koliko se ispitanici informiraju o mogućim oblicima privatne štednje koje bi im povećale standard u trećoj životnoj dobi pokazuje grafikon 28 gdje 44,44% potvrđuje da se često informiraju, dok preostalih 55,56% ispitanika rijetko traži informaciju o štednji. Navedeno potvrđuje da određeni broj ispitanika zaista nije počeo razmišljati dugoročno.

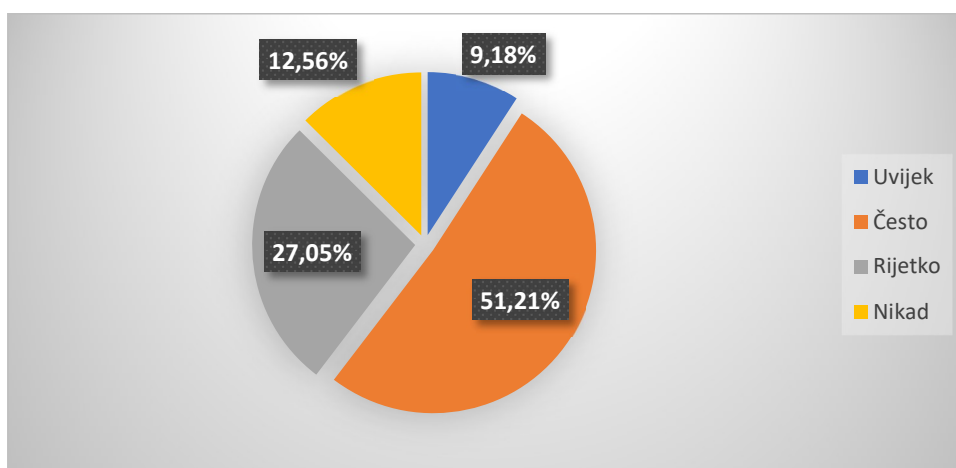
Grafikon 28. Informiranost ispitanika o oblicima privatne štednje

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Posljednje pitanje vezano za stavove o štednji odnosilo se na stav ispitanika i razmišljanje o ulaganju viška novca u investicijske fondove ili kupnju nekretnine o čemu vrlo često razmišlja čak 60,39% ispitanika. Prestali ispitanici (39,61%) rijetko razmišljaju o takvom načinu ulaganja novčanih sredstava.

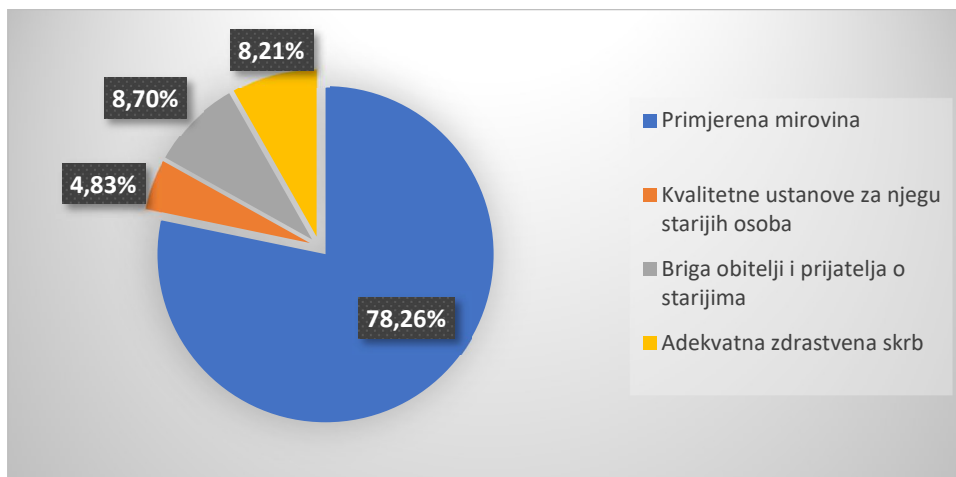
Grafikon 29. Stav ispitanika o ulaganju novca u investicijske fondove ili nekretnine

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Sljedeće pitanje u okviru treće skupine pitanja odnosilo se na stavove vezane uz mirovinu i životni standard u trećoj životnoj dobi. Ispitanike se tražilo da odaberu najvažniju stavku kojom se može osigurati pristojan život u trećoj životnoj dobi, a ponuđeni su im sljedeći odgovori: primjerena mirovina, adekvatna zdravstvena skrb, briga obitelji i prijatelja ili kvalitetna ustanova za njegu starijih osoba. U grafikonu 30 vidljivo je kako je odgovor primjerena mirovina odabralo 78,26% ispitanika čime prednjači pred ostalim odgovorima. Brigu obitelji i prijatelja o starijima smatra najvažnijim 8,70% ispitanika dok je 8,21% odabralo adekvatnu zdravstvenu skrb. Za kvalitetnu ustanovu za njegu starijih osoba odlučio se 4,83% ispitanika.

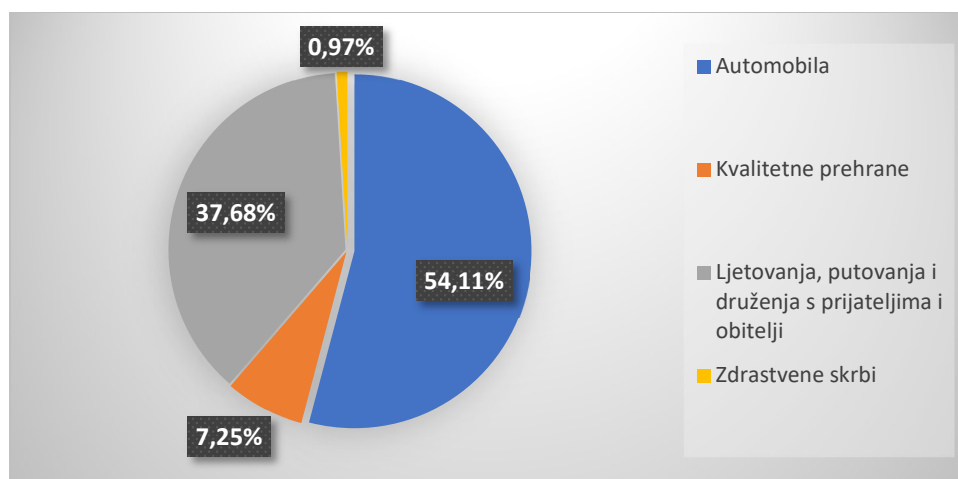
Grafikon 30. Stav ispitanika o najvažnijoj stavci adekvatnog životnog standarda u trećoj životnoj dobi

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Na pitanje čega su se ispitanici spremni odreći ukoliko im mirovina ne bi bila dovoljna za održavanje adekvatnog životnog standarda 54,11% ispitanika složilo se da im automobil ne bi bio potreban te su se istog spremni odreći. Čak 37,68% ispitanika spremno je odreći se ljetovanja, putovanja i druženja s prijateljima i obitelji dok vrlo mali broj ispitanika spremno se odreći kvalitetne prehrane 7,25% i zdravstvene skrbi 0,97%. (grafikon 31)

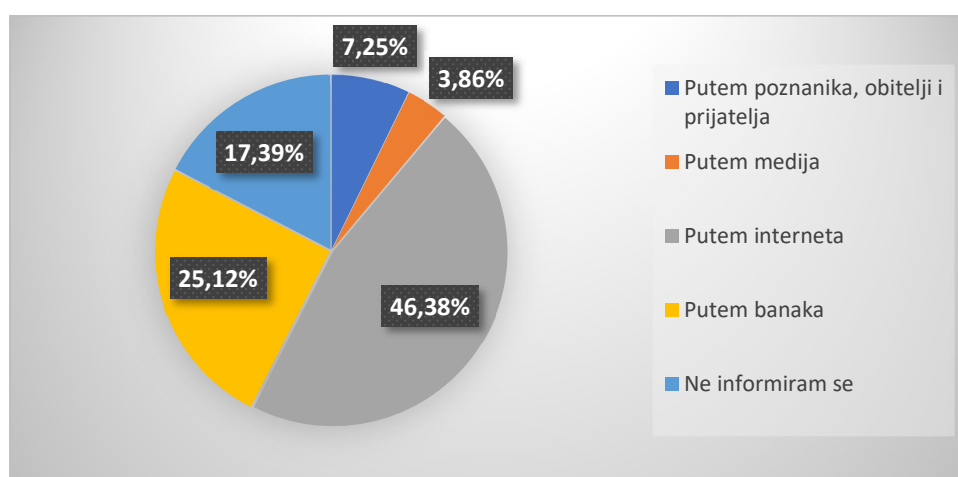
Grafikon 31. Stav ispitanika o odricanju stavaka u korist povećanja standarda u mirovini

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Na pitanje kojim kanalima se ispitanici informiraju o oblicima štednje za treću životnu dob ne iznenađuje odgovor putem interneta koji je dao 46,38% ispitanika. Nadalje, u grafikonu 32 vidljivo je kako 25,12% ispitanika bira banku za informacije o štednji, a 11,11% dobiva informacija putem medija ili preko poznanika, obitelji i prijatelja. U skladu sa prethodnim odgovorima ispitanici su bili iskreni i njih 17,39% potvrdilo je da se u ovom trenu ne informira o nikakvom obliku štednje.

Grafikon 32. Odabir kanala informiranja o mogućnostima štednje za treću dob

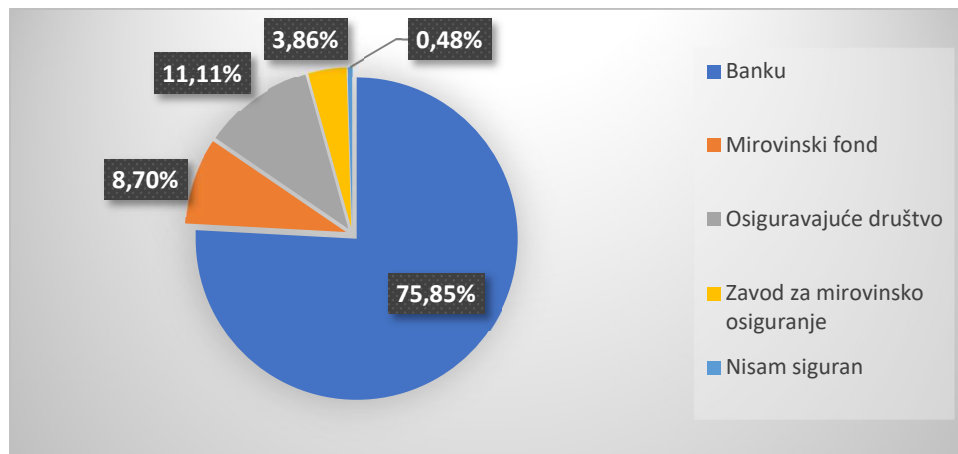

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

U grafikonu 33 potvrđeno je da su banke i dalje važne financijske institucije, s obzirom da je banku kao prvu instituciju koju bi ispitanici posjetili kada bi se informirali o oblicima štednje za treću životnu dob odabralo 75,85% ispitanika. Manji broj ispitanika 11,11% posjetilo bi

osiguravajuće društvo, 8,70% mirovinski fond, a tek 3,86% Zavod za mirovinsko osiguranje. Tek jedan ispitanik nije siguran u kojoj se instituciji informirati o štednji.

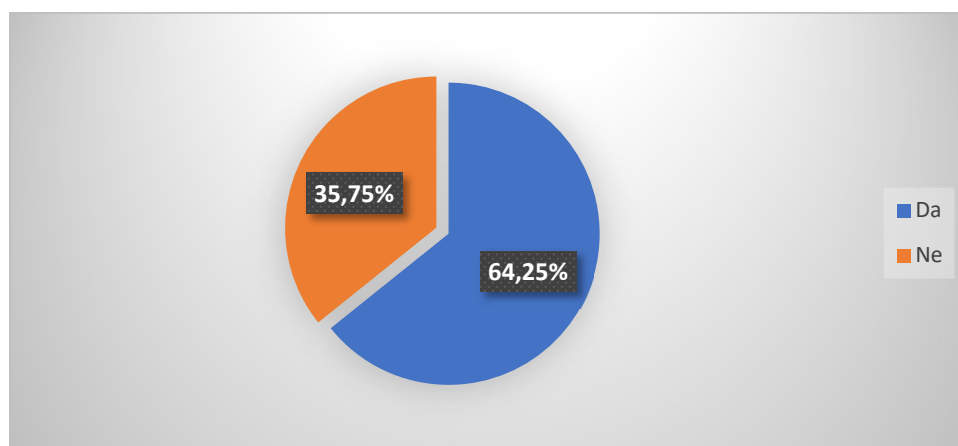
Grafikon 33. Preferirane financijske institucije za ugovaranje proizvoda štednje

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Posjeduju li ispitanici neki od oblika štednje za treću dob tražilo se potvrdnim ili negativnim odgovorom. U skladu sa prethodnim odgovorima 35,75% ispitanika potvrdilo je kako ne posjeduje nikakav oblik dugoročne štednje, dok je 64,25% ispitanika potvrdilo da posjeduju štednju za treću životnu dob. (grafikon 34)

Grafikon 34. Prikaz posjedovanja oblika štednje za treću životnu dob

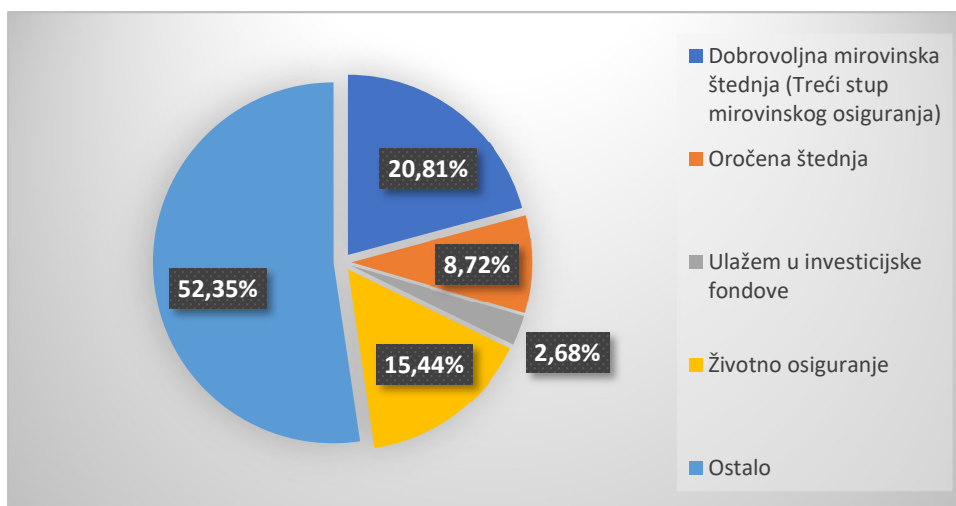

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Ispitanici koji su na prethodno pitanje odgovorili negativno iduće pitanje nisu bili u obvezi ispuniti. Međutim, ukoliko je odgovor na prethodno pitanje bilo da, ispitanici su odgovarali na slijedeće pitanje: „Koji od oblika štednje imate ugovoren?“ Od ukupno 207 ispitanika 149 ispitanika ima neki oblik štednje što je u konačnici 71,98%. Treći stup mirovinskog osiguranja

posjeduje 20,81%, zatim životno osiguranje 15,44%, a oročenu štednju i ulaganje u investicijske fondove čine 11,4% ispitanika. Sukladno grafikonu 29, 52,35% ima neki drugi oblik štednje ili kombinaciju ponuđenih odgovora.

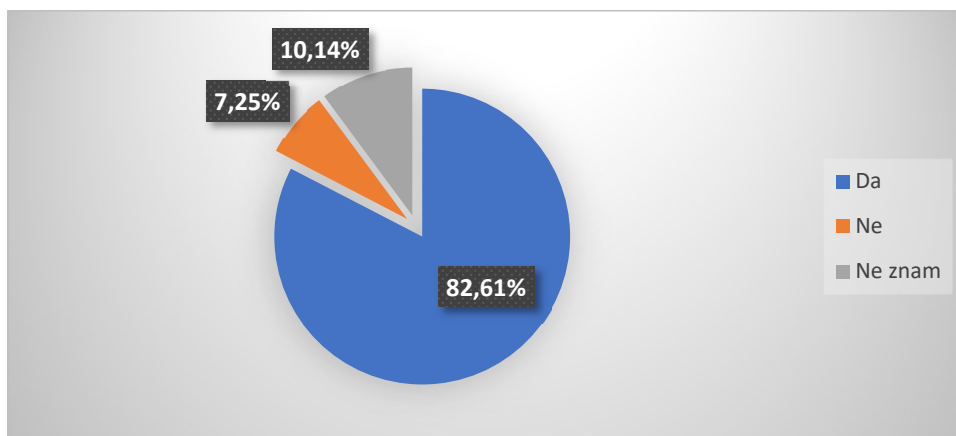
Grafikon 35. Prikaz ugovorenih oblika štednje

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

Posljednje pitanje postavljeno ispitanicima bilo je sa ciljem utvrđivanja koliko se opismenjavanjem može povećati standard u trećoj životnoj dobi. Pitanje je glasilo: „Vjerujete li da se mirovinskim opismenjavanjem te dugoročno planiranom štednjom može smanjiti rizik od siromaštva i povećati životni standard u trećoj životnoj dobi?“. Navedeno je prepoznao veliki broj ispitanika 82,61% i potvrdio koliko je važno informirati i osvijestiti ljude o potrebama štednje. 7,25% ne vjeruje da se opismenjavanjem može smanjiti rizik od siromaštva i povećati životni standard. 10,14% odgovorilo je sa ne znam. (grafikon 36)

Grafikon 36. Stav ispitanika o mirovinskom opismenjavanju

Izvor: izrada autorice prema rezultatima istraživanja

U posljednjoj skupini pitanja prikazani su odgovori ispitanika koji se odnose na stavove ispitanika o životu i životnom standardu u trećoj životnoj dobi te dugoročnom planiranju štednje za treću životnu dob. U ovoj skupini pitanja korištena je Likertova ljestvica sa 5 stupnjeva slaganja gdje su ispitanici odabirom ocjene od 1 do 5 potvrđivali svoj stav, a ocjene su koncipirane na način da ocjena 1 označava – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem. Rezultati odgovora prikazani su u tablici 3.

Tablica 3. Ciljevi utvrđivanja stavova ispitanika o životu u trećoj životnoj dobi i dugoročnom planiranju vlastite

Tvrdnje	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem, niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Slažem se da sadašnji umirovljenici imaju vrlo niske mirovine	2.42%	2.42%	9.18%	23.19%	62.80%
Moj životni standard u budućnosti određivat će u velikoj mjeri razina osobne štednje	3.38%	7.25%	20.29%	36.23%	32.85%
Štednja je važna i dio svog dohotka izdvajam za mirovinu	4.35%	6.76%	19.81%	39.61%	29.47%
Dugoročnom štednjom za treću životnu dob mogu si približno osigurati standard življenja kakav imam sada	1.93%	7.25%	27.05%	35.75%	28.02%
Pojedinci bi trebali preuzeti veću osobnu odgovornost štednje za mirovinu	1.45%	2.90%	21.26%	33.82%	40.58%
Važno je postavljati dugoročne financijske ciljeve i težiti njihovom ispunjenju	0.97%	2.90%	14.01%	41.06%	41.06%
Slažem se da je za podizanje mirovinske pismenosti potrebna edukacija od početka školovanja	0.97%	2.90%	12.56%	32.37%	51.21%
Za mirovinu možemo početi štedjeti od najranije dobi ne samo s početkom zaposlenja	2.90%	7.73%	15.94%	28.02%	45.41%

Promatrajući tablicu 3 i stav ispitanika ne iznenađuje činjenica da se 85,99% ispitanika složilo sa tvrdnjom da je trenutna visina mirovina umirovljenika preniska, a samo 4,84% suprotnog je mišljenja, odnosno ne slaže se sa navedenom tvrdnjom. Temeljem druge tvrdnje može se zaključiti da su ispitanici relativno svjesni činjenice da će im osobna štednja određivati životni

standard u trećoj životnoj dobi što u konačnici može doprinijeti samo većem životnom standardu ukoliko mirovine ostanu na dosadašnjoj razini. S navedenim se složilo 69,08% ispitanika, međutim 10,93% ispitanika ne vjeruje da osobna štednja može odrediti životni standard u budućnosti.

Nadalje, ispitanicima je dana tvrdnja kojom potvrđuju kako je štednja iznimno važna te da dio svog dohotka odvajaju za štednju. Navedeno je potvrdilo 69,08% ispitanika, međutim 11,11% ispitanika se ne slaže. Uzimajući u obzir prethodne tvrdnje i pitanja iz ovog upitnika vezana uz izdvajanje za štednju zaključuje se kako postoji svjesnost o štednji međutim ista ne može potvrditi kako svi ispitanici koji su se složili sa navedenom tvrdnjom zaista i odvajaju sredstva iz svog dohotka za mirovinu.

Slična tvrdnja, vezana uz podizanje životnog standarda u trećoj životnoj dobi, dana je ispitanicima kako bi se potvrdilo da li zaista iskreno odgovaraju i vjeruju li u dugoročnu štednju kao jednim od načina podizanja razine života. Rezultati su vrlo slični kao i u prethodnim tvrdnjama što znači da 63,77% vjeruje da to može postići dugoročnom štednjom. I dalje se 9,18% ispitanika s time ne slaže, međutim, već sljedećom tvrdnjom ispitanici, čak 74,4% njih, potvrđuju kako je na pojedincima preuzimanje vlastite odgovornosti štednje za mirovinu.

Posljednje tri tvrdnje vezane su uz podizanje svijesti i važnosti mirovinskog opismenjavanja te planiranja dugoročnih ciljeva. 82,12% ispitanika se složilo da je važno postavljati dugoročne ciljeve i težiti njihovom ispunjenju. Zanimljivo je da broj ispitanika (3,87%) ne vjeruje u postavljanje ciljeva. Nadalje, ispitanici su zaista prepoznali važnost podizanja mirovinske pismenosti i edukacija od samih početaka školovanja. U postavljenu tvrdnju vjeruje čak 83,58% njih. Sa posljednjom tvrdnjom da se štedjeti može od najranije dobi ne samo s početkom zaposlenja slaže se 73,43% ispitanika što potvrđuje relativno visoku informiranost o mogućim oblicima dugoročne štednje, međutim 10,63% ispitanika nije informirano što i potvrđuje njihovo neslaganje s navedenom tvrdnjom.

Posebno zabrinjava činjenica, što je i vidljivo u tablici 3, relativno visokog postotka ispitanika koji se nije mogao odlučiti u slaganju ili neslaganju s danim tvrdnjama. Navedeno se posebno ističe kod tvrdnje da se dugoročnom štednjom može osigurati današnji životni standard (27,05% ispitanika), odnosno tvrdnja da će osobna štednja biti ta koja će diktirati način života pojedinca (20,29%). Nadalje, kod tvrdnje o preuzimanju osobne odgovornosti štednje za mirovinu 21,26% ispitanika se nije odlučilo za potvrđivanje i negiranje, kao ni 19,81%

ispitanika koji ne mogu potvrditi niti negirati je li štednja zaista važna i izdvajaju li trenutno iz svog dohotka za štednju.

6. ZAKLJUČAK

Proces starenja stanovništva, produljenje trajanja životnog vijeka, povećanje udjela starije populacije samo su neki od brojnih čimbenika s kojima se suvremena populacija bori, a koji u velikoj mjeri nepovoljno djeluju na mirovinski sustav. Navedeni čimbenici doveli su do povećane potrebe za individualnom odgovornošću svakog pojedinca kako bi postigli primjeren životni standard u trećoj životnoj dobi. Pojedinci već u mlađoj životnoj dobi moraju prikupiti dovoljno potrebnih informacija i znanja odnosno konstantno investirati u vlastito financijsko i mirovinsko opismenjavanje i edukaciju. Niska ili nedovoljna razina mirovinskog obrazovanja i pismenosti dovode do loših financijskih odluka koje mogu ostaviti izrazito negativne posljedice na život u mirovini, stoga više nema mogućnosti oslanjanja samo na državnu pomoć. Ključna stavka je razmišljanje o problemima i troškovima života koji nas očekuju u trećoj životnoj dobi, a potom i preuzimanje odgovornosti na način da kroz dugoročnu štednju osiguramo barem približan životni standard kakav postoji u periodu zaposlenosti. Informacije prikupljene u radu dovode do zaključka kako je kontinuirana edukacija neophodna, jer samo edukacijom se populacija može osvijestiti i naučiti dugoročno planirati svoja primanja s ciljem povećanja razine primanja nakon umirovljenja.

Upravo je cilj ovog diplomskog rada bio objasniti temeljne pojmove koji se odnose na mirovinski sustav, financijsku i mirovinsku pismenost, istražiti mirovinsku pismenost Generacije y i ujedno ukazati na potrebu i važnost dugoročnog planiranja umirovljenja. U radu je provedena analiza razine mirovinske pismenosti i odnosa prema štednji za treću životnu dob na primjeru generacije Y. Generacija Y ili milenijalci prva je generacija kojoj su informacije bile dostupne putem Interneta i drugih tehnoloških dostignuća s obzirom da je prva generacija koja je odrasla u svijetu novih tehnologija. Nalazi ovog istraživanja u skladu su s nalazima istraživanja Udruge društava za upravljanje mirovinskim fondovima i mirovinskih osiguravajućih društava iz 2016. gdje veliki dio milenijalaca ne promišlja dovoljno o budućnosti bez obzira što već imaju ugovoren neki od oblika štednje.

Istraživanju je pristupilo 207 ispitanika tražene dobne skupine između 23 i 43 godine života, odnosno pripadnici generacije Y. Najveći broj ispitanika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, a zanimanja u većoj mjeri pripadaju društvenim znanostima. Prema mjestu stanovanja najviše je pripadnika iz središnje Hrvatske i u radnom odnosu. Istraživanje pokazuje kako su se ispitanici u najvećoj mjeri složili da trenutni umirovljenici imaju vrlo niske mirovine, smatraju da je štednja važna i da će itekako utjecati na životni standard u mirovini, međutim 35,75% ispitanika i dalje se nije odlučio za štednju, ne vodi brigu o osobnim

financijama i potrošnji, a zabrinjavajuća je činjenica da se dio ispitanika nije niti informirao o mogućem standardu života u trećoj dobi. Najveći broj ispitanika je svoje znanje o mirovinskom sustavu ocijenilo sa ocjenom vrlo dobar i dobar, no 24,64% ispitanika ipak smatra da ima nedovoljno ili dovoljno znanje. U skladu sa navedenim subjektivnim ocjenama ispitanici su većim dijelom informirani o mirovinskom sustavu u Republici Hrvatskoj. 95,65% ispitanika upoznato je sa informacijom da se mirovinski sustav temelji na tri mirovinska stupa, 83,57% ispitanika upoznato je sa rizicima koji su pokriveni mirovinskim sustavom, ispitanici poznaju razliku između obveznog i dobrovoljnog mirovinskog osiguranja te da u okviru drugog stupa osiguranja mogu sami odabrati fond u koji žele uplaćivati sredstva iz bruto plaće. Skoro svi ispitanici, točnije 99,03% zna da je treći mirovinski stup dobrovoljan i da je njegova svrha dugoročna štednja svakog pojedinca prvenstveno za period mirovine, ujedno i 90,34% ispitanika zna za poticajna sredstva od strane države koja potiču ovakav oblik štednje. U dijelu informiranosti ispitanika zabrinjava činjenica da 37,20% ispitanika nije upoznato sa postotkom doprinosa koji se izdvaja iz njihove bruto plaće te uplaćuje u prvi i drugi stup mirovinskog osiguranja, iako je većina ispitanika zaposlenika i navedeni podatak prikazan je na mjesečnoj isplatnoj listi svakog zaposlenika. Dodatno, činjenica da 43,48% ispitanika nije upoznato iz kojeg stupa mirovinskog osiguranja se isplaćuju mirovine sadašnjim umirovljenicima je također zabrinjavajuća s obzirom da je to jedna od osnovnih informacija o mirovinskom sustavu u Republici Hrvatskoj.

Istraživanje je pokazalo kako generacija Y voli trošiti zarađeni novac i često im se dogodi da novac potroše ne znajući što su sve kupili njime. Međutim svjesni su da ne mogu živjeti bez razmišljanja što će se dogoditi „sutra“, što je i potvrdilo 69,57% ispitanika. Ipak, o dugoročnom razmišljanju i o standardu života u trećoj dobi nema potrebu razmišljati 48,3% ispitanika bez obzira što su se izjasnili kako već imaju ugovoren neki oblik štednje poput oročenog depozita, ugovorenog životnog osiguranja i sl. što ponovno dovodi do zaključka da je generacija Y svjesna mogućnosti štednje, no ne pridaju joj toliku važnost. Ne iznenađuje niti činjenica da generacija Y sve potrebne informacije traži putem Interneta, a što se tiče financijskih institucija prednost daju bankama. Također, 60% ispitanika, uz već postojeće oblike štednje i ulaganja, razmišlja o ulaganju novaca u nekretninu ili investicijske fondove.

Ispitanici su pokazali pozitivan stav spram postavljanja dugoročnih ciljeva i njihovog ispunjenja te važnosti podizanja mirovinske pismenosti i edukacije od samih početaka školovanja jer sa štednjom se može započeti od najranije dobi pojedinca, a ne nužno po zaposlenju. Samim time što je stanovništvo prepoznalo važnost opismenjavanja postoji nada

kako će obrazovne institucije i Vlada Republike Hrvatske poduzeti mjere kako bi opismenjavanje uvrstilo u školsku svakodnevnicu.

U navedenom istraživanju moguće je prepoznati nekoliko nedostataka što se na prvom mjestu odnosi na veličinu uzorka ispitanika. Broj ispitanika koji su sudjelovali nije dovoljan da bi se temeljem njega donosili zaključci o cjelokupnoj populaciji, no svakako može poslužiti kao poticaj novim budućim istraživanjima sa većim uzorcima ispitanika kako bi se usporedili odgovorili na pojedina pitanja i donio zaključak postoji li veća mirovinska pismenost na razini Republike Hrvatske ili je ona ostala podjednaka.

Na kraju je potrebno reći kako rezultati nisu poražavajući, štoviše vrlo su dobri, iako je evidentno kako i dalje ima mjesta za napredak u svakom od istraženih segmenta. Važno je poduzeti određene mjere te kontinuirano poticati građane na dodatne edukacije i informiranje o životu u trećoj životnoj dobi. Prvenstveno, važnost opismenjavanja moraju prepoznati relevantne institucije u Republici Hrvatskoj i više težiti opismenjavanju stanovništva financijski i mirovinski, jer time potiču ne samo stabilnost tržišta i boljitak društva, već također i ekonomski rast, samozapošljavanje te stvaranje novih radnih mjesta.

POPIS LITERATURE

1. AZ Mirovinski fondovi (2022). *Dobrovoljna mirovinska štednja*. Dostupno na: <https://www.azfond.hr/dobrovoljni-mirovinski-fond/dobrovoljna-mirovinska-stednja/>, pristupljeno 09.01.2023
2. Bađun, M. (2010). Hrvatski mirovinski sustav i gospodarska kriza. *Aktualni osvrti 2010 (21)*, str. 1-4.
3. Balen, M. (2017). Financijska pismenost i obrazovanje u Hrvatskoj. *Političke analize, 8 (32)*, str. 22-26.
4. Barbić, D., Palić, I. & Lučić, A. (2018). Investigating Retirement Planning Behavior of Financially (Il) Literate Citizens in Croatia. U: Soliman, K. S. (ur.), *Proceedings of the 32nd International Business Information Management Association Conference* (str. 5199-5204). Seville: IBIMA
5. Barbić, D; Lučić, A; Grgečić, M: Pension Literacy And Saving For Retirement Among Generation X: Evidence From Croatia // *Proceedings of the 39th International Business Information Management Association (IBIMA) Granada, Spain, 2022.* str. 82-88 (predavanje, međunarodna recenzija, cjeloviti rad (in extenso), znanstveni)
6. Boltižar, M. (2018). Što misle i kako žive milenijalci? Zadnja generacija rođena prije interneta danas dulje ostaje kod roditelja, odgađa brak, odlazi iz domovine... Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/sto-misle-i-kako-zive-milenijalci-zadnja-generacija-rodena-prije-interneta-danas-dulje-ostaje-kod-roditelja-odgada-brak-odlazi-iz-domovine-8067596>, pristupljeno 10.01.2023
7. Buneta, A. (2001). Mirovinska reforma. *Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika*.
8. Chan , S., & Stevens, A. H. (2008). What You Don't Know Can't Help You: Pension Knowledge and Retirement Decision-Making. *The Review of Economics and Statistics 90 (2)*, pp. 253-266.
9. European Parliament. (2015). *Improving the financial literacy of European consumers*. European Parliament.
10. HANFA. (2018). *Mnogi svjetovi: dugoročna ulaganja i štednja za mirovinu*. Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/edukacija-i-potro%C5%A1a%C4%8Di/financijska-pismenost/mnogi-svjetovi/>, pristupljeno 15.11.2022.

11. HANFA. (2019). *MIROVINSKI SUSTAV Obvezni mirovinski fondovi*. Dostupno na: https://www.hanfa.hr/media/3270/omf-100-mlrd-kuna_pregled_mir_-sustava.pdf, pristupljeno 20.11.2022.
12. HANFA. (2020). *Mirovinski sustav*. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf>, pristupljeno 28.12.2022.
13. HANFA. (2022). *Mjesečno izvješće HANFA-e: Prinosi i imovina drugog i trećeg stupa su u padu*. Dostupno na: <https://www.mirovina.hr/mirovine/mjesečno-izvješće-hanfa-e-prinosi-i-imovina-drugog-i-trećeg-stupa-su-u-padu/>, pristupljeno 07.02.2023
14. HANFA. (2023). *Financijska pismenost, Izaberi budućnost: obvezni mirovinski i drugi fondovi*; Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/edukacija-i-potro%C5%A1a%C4%8Di/financijska-pismenost/izaberi-budu%C4%87nost/>, pristupljeno 20.01.2023.
15. HANFA. (2023). *Statistički podaci/ Publikacije, 2023*; Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/publikacije/statistika/>, pristupljeno 13.01.2023.
16. HGK. (2020). *Financijska pismenost*. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/financijska-pismenost-hgk-2020-16048bf8f7ea02.pdf>
17. HNB, 2015. *Mjerenje financijske pismenosti i financijske uključenosti u Hrvatskoj*, Dostupno na: [Mjerenje financijske pismenosti \(hnb.hr\)](https://www.hnb.hr/mjerenje-financijske-pismenosti), pristupljeno 21.01.2023.
18. HRPORTFOLIO. (2022). *Mirovinski fondovi*. Dostupno na: <https://hrportfolio.hr/mirovinski-fondovi>
19. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2019). *Mirovinska reforma od 1.1.1999. godine*. Dostupno na: <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?ID=12>, pristupljeno 16.11.2022.
20. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2020). *Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti I. stup*. Dostupno na: https://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Publikacije/Mirovine_brosure/I%20-STUP%20-2020.pdf, pristupljeno 16.11.2022.
21. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje. (2022). *Statističke informacije HZMO*. Dostupno na: [2022. | Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje](https://www.mirovinsko.hr/2022-|Hrvatski-zavod-za-mirovinsko-osiguranje), pristupljeno 14.01.2023.
22. Hrvatsko mirovinsko osiguravajuće društvo. (2022). *Hrvatski mirovinski sustav*. Dostupno na: <https://hrmod.hr/hrvatski-mirovinski-sustav/>, pristupljeno 18.11.2022.

23. Hussain, M., & Wong, C. (2015). THE ONLINE BANKING BEHAVIOUR OF GENERATION Y. *XIV International Business and Economy Conference*, pp. 1-21.
24. Ipsos Public Affairs. (2014). *Istraživanje stavova javnosti i dionika o mirovinskom sustavu u Republici Hrvatskoj*. Dostupno na: https://www.ersteplavi.hr/content/uploads/2015/06/Prezentacija_mirovinci_Rovinj.pdf, pristupljeno 25.01.2023.
25. Kinley, T. R., Josiam, B. M., & Lockett, F. (2010). Shopping behaviour and the involvement construct. *Journal of Fashion Marketing and Management* 14(4), 562-575.
26. Libera. (2016). *Financijska pismenost*. Dostupno na: <https://www.libera.hr/financijska-pismenost/>, pristupljeno 12.01.2023.
27. Lider. (2016). *Što je važno generaciji Y*. Dostupno na: <https://lidermedia.hr/preporuceno/sto-je-vazno-generaciji-y-125588>, pristupljeno 19.01.2023.
28. Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics* 155 (1), pp. 2-8.
29. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy and planning: implications for retirement wellbeing. *NBER Working Paper No. 17078*, pp. 17-39.
30. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: theory and evidence. *Journal of Economic Literature* 52 (1), pp. 5-44.
31. Lusardi, A., & Oggero, N. (2017). Millennials and Financial Literacy: A global perspective. *Global Financial Literacy Excellence Center*, pp. 1-20.
32. Lusardi, A., & Tufano, P. (2015). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. *Journal of Pension Economics & Finance*, 14 (4), pp. 332-368.
33. Lusardi, A., Michaud, P.-C., & Mitchell, O. S. (2017). Optimal financial knowledge and wealth inequality. *Journal of Political Economy*, 125 (2), pp. 431-477.
34. Mason, C., & Wilson, R. M. (2000). *Conceptualising Financial Literacy*. Loughborough University.
35. Ministarstvo financija. (2022). *Dobrovoljna mirovinska štednja*. Dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/financijska-trzista-i-financijska-pismenost/drzavna-napocajna-sredstva-3290/dobrovoljna-mirovinska-stednja-3292/3292>, pristupljeno 20.11.2022.

36. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava. (2018). *Mirovinska reforma osigurat će održivost financija i rast mirovina*. Dostupno na: <https://mirovinska.mrms.hr/>, pristupljeno 18.11.2022.
37. Nova Studio. (2019). *Tko su oni: 5 karakteristika koje ima svaki milenijalac*. Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/tko-su-oni-5-karakteristika-koje-ima-svaki-milenijalac---581392.html>, pristupljeno 19.12.2022.
38. OECD. (2017). *PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy*. Paris: OECD.
39. Pećanić, A., & Miljković Krečar, I. (2021). Percepcija generacijskih razlika u poslovnom ponašanju pripadnika generacija X i Y. *Suvremene teme*, 12 (1), str. 89-100.
40. Pintarić, J. (2020), Hrvatska Narodna Banka, dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/poboljsava-li-se-razina-financijske-pismenosti-u-hrvatskoj#footnote-ref-4>, pristupljeno 21.01.2023.
41. Potočnjak, Ž. (2000). Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava. *Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu*, 50 (5), str. 699-721.
42. Puljiz, V. (2007). Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektive. *Revija za socijalnu politiku*, 14 (2), str. 163-192.
43. Raiffeisen MIROVINSKI FONDOVI (2022.), Isplata mirovine iz dobrovoljnih mirovinskih fondova, Dostupno na: <https://www.rmfi.hr/isplata-mirovine-iz-dobrovoljnih-mirovinskih-fondova/375>, pristupljeno 13.01.2023.
44. Samodol, A. (2020). Mirovinske reforme kao trajno globalno pitanje i dizajniranje mirovinskog sustava - slučaj Hrvatske. *Međunarodne studije*, 20 (1-2), 73-95.
45. Solar, A; *Večernji list*, 2017 Generacija Y u brojevima: Dostupno na <https://www.vecernji.hr/biznis/milenijalci-ili-generacija-y-1037832>, pristupljeno 10.01.2023.
46. Škember, A. (2002). Mirovinska reforma po modelu svjetske banke – Čarobna formula za prevladavanje krize mirovinskog sustava i promicanje gospodarskog rasta ili strategija visokog rizika, *Ekonomski pregled*, 53 (7-8), str. 720-737.
47. Škreblin Kirbiš, I., Tomić, I., & Vehovec, M. (2011). Mirovinska pismenost i štednja za treću životnu dob. *Revija za socijalnu politiku*, 18 (2), str. 127-148.
48. UMFO. (2022). *Kako isplanirati dobrovoljnu mirovinsku štednju za bolji život u mirovini*. Dostupno na: <https://www.mirovinskifondovi.hr/vijesti/kako-isplanirati-dobrovoljnu-mirovinsku-stednju-za-bolji-zivot-u-mirovini/>, pristupljeno 20.12.2022.

49. UMFO. (2022). *Što su obvezni mirovinski fondovi i zašto štedite cijeli radni vijek u drugom stupu*. Dostupno na: <https://www.mirovinskifondovi.hr/vijesti/sto-su-obvezni-mirovinski-fondovi-i-zasto-stedite-cijeli-radni-vijek-u-drugom-stupu/>, pristupljeno 10.11.2022.
50. Vehovec, M. (2011). Financijska i mirovinska pismenost: međunarodna iskustva i prijedlozi za Hrvatsku. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, 21 (129), str. 65-85.
51. Vukorepa, I. (2012). Mirovinski sustavi - Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 19 (3), str. 337-339.
52. Zabel, K. L., Biermeier-Hanson, B. B., Baltes, B. B., Early, B. J., & Shepard, A. (2017). Generational Differences in Work Ethic: Fact or Fiction? . *Journal of Business and Psychology*, 2(3), pp. 301-315.
53. Zakon o obveznim mirovinskim fondovima, Narodne novine br. 19/2014. (2014.). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_02_19_361.html, pristupljeno 11.11.2022.

POPIS TABLICA

Tablica 1. Opće zadovoljstvo mirovinskim sustavom u RH, 2014. godina.....	25
Tablica 2. Razmišljanje o umirovljeničkim danima	26
Tablica 3. Ciljevi utvrđivanja stavova ispitanika o životu u trećoj životnoj dobi i dugoročnom planiranju vlastite.....	52

POPIS SLIKA

Slika 1. Odabir mirovinskog fonda	15
Slika 2. Mjesečno izvješće o mirovinskim fondovima za studeni 2022. godine	16
Slika 3. Sastavnice financijske pismenosti	20
Slika 4. Karakteristike generacije Y	28

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Kretanje broja osiguranika od 2002. godine do 31.12.2022. godine	4
Grafikon 2. Stanje mirovinskog sektora nakon početka reforme 2002. godine	6
Grafikon 3. Broj članova dobrovoljnih mirovinskih fondova 2002. - 2021. godina	7
Grafikon 4. Struktura osiguranika prema godinama života, stanje 31.12.2022. godine	9
Grafikon 5. Osiguranici prema osnovama osiguranja, stanje 31.12.2022. godine	11
Grafikon 6. Ukupna financijska pismenost izražena u postotku	21
Grafikon 7. Spolna struktura ispitanika	34
Grafikon 8. Dobna struktura ispitanika	34
Grafikon 9. Područje stanovanja ispitanika	35
Grafikon 10. Obrazovna struktura ispitanika	35
Grafikon 11. Radni status ispitanika	36
Grafikon 12. Skupina znanosti kojoj pripada zanimanje ispitanika	36
Grafikon 13. Subjektivna ocjena ispitanika o vlastitom znanju o mirovinskom sustavu RH	37
Grafikon 14. Znanje ispitanika o mirovinskim stupovima	38
Grafikon 15. Znanje ispitanika o izdvajanju doprinosa za prvi stup mirovinskog osiguranja	38
Grafikon 16. Znanje ispitanika o isplatama mirovina sadašnjim umirovljenicima	39
Grafikon 17. Poznavanje rizika koje pokriva mirovinski sustav	40
Grafikon 18. Znanje ispitanika o vrstama mirovinskog osiguranja	40
Grafikon 19. Informiranost o odabiru fonda u okviru drugog stupa mirovinskog osiguranja	41
Grafikon 20. Znanje ispitanika o dobrovoljnom stupu mirovinskog osiguranja	41
Grafikon 21. Informiranost o poticajima države za dobrovoljnu mirovinsku štednju	42
Grafikon 22. Informiranost ispitanika o ostvarivanju prava na mirovinu	43
Grafikon 23. Stav ispitanika o trošenju novca	43
Grafikon 24. Stav ispitanika o planiranju budućnosti	44
Grafikon 25. Stav ispitanika o trošenju novca	44
Grafikon 26. Stav ispitanika o životnom standardu u trećoj životnoj dobi	45
Grafikon 27. Stav ispitanika o trošenju novca	45
Grafikon 28. Informiranost ispitanika o oblicima privatne štednje	46
Grafikon 29. Stav ispitanika o ulaganju novca u investicijske fondove ili nekretnine	46
Grafikon 30. Stav ispitanika o najvažnijoj stavci adekvatnog životnog standarda u trećoj životnoj dobi	47
Grafikon 31. Stav ispitanika o odricanju stavaka u korist povećanja standarda u mirovini	48

Grafikon 32. Odabir kanala informiranja o mogućnostima štednje za treću dob	48
Grafikon 33. Preferirane financijske institucije za ugovaranje proizvoda štednje	49
Grafikon 34. Prikaz posjedovanja oblika štednje za treću životnu dob	49
Grafikon 35. Prikaz ugovorenih oblika štednje	50
Grafikon 36. Stav ispitanika o mirovinskom opismenjavanju	50

PRILOZI

Prilog 1. ANKETA: Mirovinska pismenost generacije Y i štednja za treću životnu dob

Poštovani/a,

Popunjavanjem anketnog upitnika sudjelujete u istraživanju koje se provodi u svrhu izrade mog diplomskog rada na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Cilj istraživanja je ispitati mirovinsku pismenost milenijalaca odnosno generacije Y kao i stavova vezanih uz štednju za treću životnu dob. Sudjelovanje u anketi je u potpunosti anonimno i dobrovoljno, a odgovori iz anketnog upitnika koristiti će se isključivo u svrhu navedenog istraživanja. Očekivano trajanje popunjavanja ovog anketnog upitnika je 5 minuta. Po završetku upitnika potrebno je odabrati opciju "Podnesi" kako bi se upitnik uspješno pohranio.

Hvala Vam na sudjelovanju!

- I. Općenita pitanja o ispitaniku:
 1. **Vaš spol?**
 - a) Muški
 - b) Ženski
 - c) Ne želim se izjasniti
 2. **Vaša dob? (ciljana skupina generacija Y – milenijalci)**
 - a) 24-27
 - b) 28-33
 - c) 34-38
 - d) 39-43
 3. **Kojem dijelu Hrvatske pripada vaše mjesto stanovanja?**
 - a) Istočna Hrvatska
 - b) Središnja Hrvatska
 - c) Primorje i Istra
 - d) Gorska Hrvatska
 - e) Dalmacija
 4. **Vaš stupanj obrazovanja?**
 - a) Osnovna škola
 - b) SSS
 - c) VŠS
 - d) VSS
 - e) Magisterij/doktorat
 5. **Vaš radni status?**
 - a) Zaposlen
 - b) Nezaposlen
 - c) Student
 6. **U koju skupinu znanosti pripada vaše zanimanje?**
 - a) Prirodne znanosti
 - b) Tehničke znanosti

- c) Medicinske znanosti
- d) Društvene znanosti
- e) Humanističke znanosti
- f) Ostalo

II. Opće znanje o mirovinskom sustavu u RH:

- 7. Kojom ocjenom biste ocijenili svoje znanje o mirovinskom sustavu Republike Hrvatske?**
 - a) Odlično
 - b) Vrlo dobro
 - c) Dobro
 - d) Dovoljno
 - e) Nedovoljno
- 8. Mirovinski sustav Republike Hrvatske temelji se na tri mirovinska stupa?**
 - a) Točno
 - b) Netočno
- 9. Koliki se postotak bruto plaće izdvaja u prvi stup mirovinskog osiguranja?**
 - a) 5%
 - b) 10%
 - c) 15%
 - a) 20%
- 10. Iz II. stupa mirovinskog osiguranja isplaćuju se mirovine sadašnjim umirovljenicima?**
 - a) Točno
 - b) Netočno
- 11. Mirovinski sustav pokriva tri rizika, a to su rizik starosti, trajnu nesposobnost ostvarivanja dohotka i skrb o osobama koje ostanu nakon smrti osiguranika?**
 - a) Točno
 - b) Netočno
- 12. Prvi i drugi stup mirovinskog osiguranja predstavljaju:**
 - a) Obvezno mirovinsko osiguranje
 - b) Dobrovoljno mirovinsko osiguranje
- 13. Svaki zaposlenik može samostalno odabrati obvezni mirovinski fond u okviru II. stupa?**
 - a) Točno
 - b) Netočno
- 14. Treći mirovinski stup je dobrovoljan i svaki pojedinac samostalno ulaže u njega.**
 - c) Točno
 - d) Netočno
- 15. Država dodatno potiče dobrovolju mirovinsku štednju kroz državna poticajna sredstva.**
 - a) Točno
 - b) Netočno
- 16. Pravo na mirovinu pojedinac ostvaruje samo u slučaju:**
 - a) Starosti, invaliditeta i u slučaju smrti osiguranika koji je član bliže obitelji
 - b) Samo u slučaju starosti s navršениh preko 65 godina

III. Osobne preferencije ispitanika i razmišljanje o štednji:

17. Potrošite li unutar mjeseca 200 kn (25 EUR), a da na kraju mjeseca ne znate na što ste ih potrošili?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

18. Živite danas bez razmišljanja što će biti sutra?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

19. Nalazite li veće zadovoljstvo u trošenju novca nego u dugoročnoj štednji?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

20. Razmišljate li o životnom standardu u trećoj životnoj dobi?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

21. Smatrate li da bi vam štednja u mjesečnom iznosu od 200kn ugrozila egzistenciju?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

22. Informirate li se o mogućim oblicima privatne štednje koji bi vam povećali životni standard u trećoj životnoj dobi?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

23. Razmišljate li o ulaganju novca u investicijske fondove ili kupnju nekretnine?

- a) Nikad
- b) Rijetko
- c) Često
- d) Uvijek

24. Što smatrate najvažnijim za pristojan život u trećoj životnoj dobi?

- a) Primjerena mirovina
- b) Adekvatna zdravstvena skrb
- c) Kvalitetne ustanove za njegu starijih osoba
- d) Briga obitelji i prijateljima o starijima

- 25. Čega ste se spremni odreći ukoliko vam mirovina ne bi bila dovoljna za održavanje adekvatnog životnog standarda?**
- a) Zdravstvene skrbi
 - b) Kvalitetne prehrane
 - c) Automobila
 - d) Ljetovanja, putovanja i druženja s prijateljima i obitelji
- 26. Na koji način se informirate o oblicima štednje za treću životnu dob?**
- a) Putem interneta
 - b) Putem banaka
 - c) Putem poznanika, obitelji i prijatelja
 - d) Putem medija
 - e) Ne informiram se
- 27. Koju biste financijsku instituciju prvo posjetili ukoliko biste željeli ugovoriti proizvod dugoročne štednje za treću životnu dob?**
- a) Banku
 - b) Zavod za mirovinsko osiguranje
 - c) Mirovinski fond
 - d) Osiguravajuće društvo
 - e) Ostalo
- 28. Jeste li već počeli štedjeti za treću životnu dob?**
- a) Da
 - b) Ne
- 29. Koji od oblika štednje imate ugovoren? (ukoliko je prethodno pitanje odgovoreno sa „DA“)**
- a) Dobrovoljna mirovinska štednja (treći stup mirovinskog osiguranja)
 - b) Životno osiguranje
 - c) Oročena štednja
 - d) Ulažem u investicijske fondove
 - e) Ostalo
- 30. Vjerujete li da se mirovinskim opismenjavanjem te dugoročno planiranom štednjom može smanjiti rizik od siromaštva i povećati životni standard u trećoj životnoj dobi?**
- a) Da
 - b) Ne
 - c) Ne znam

Tvrdnje	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Slažem se da sadašnji umirovljenici imaju vrlo niske mirovine					
Moj životni standard u budućnosti određivat će u velikoj mjeri razina osobne štednje					
Štednja je važna i dio svog dohotka izdvajam za mirovinu					
Dugoročnom štednjom za treću životnu dob mogu si približno osigurati standard življenja kakav imam sada					
Pojedinci bi trebali preuzeti veću osobnu odgovornost štednje za mirovinu					
Važno je postavljati dugoročne financijske ciljeve i težiti njihovom ispunjenju					
Slažem se da je za podizanje mirovinske pismenosti potrebna edukacija od početka školovanja					
Za mirovinu možemo početi štedjeti od najranije dobi ne samo s početkom zaposlenja					

ŽIVOTOPIS

DIJANA BUTKO

OSOBNOST

Ime
Dijana Butko

Adresa
Laktec 20, Laktec
10382 Donja Zelina

Broj telefona
091/5870-188

E-adresa
dbutko@gmail.com

Datum rođenja
21-12-1985

Mjesto rođenja
Zagreb

Spol
Žena

Vozačka dozvola
B

INTERESI

- Putovanja i organizacija putovanja, kino, planinarenje

KARAKTERISTIKE

- Komunikativna
- timski orijentirana
- pribrana
- strpljiva
- tolerantna
- organizirana

JEZICI

Engleski jezik

RADNO ISKUSTVO

Interni trener Stu 2016 - Trenutno

Raiffeisenbank Austria d.d. Zagreb, Zagreb

Uvođenje agilne transformacije u poslovnu mrežu

Kreiranje sadržaja i pisanje/ažuriranje priručnika za edukaciju

Organizacija edukacija i priprema tehničkih uvjeta za provođenje edukacije

Provođenje edukacija – tehnološki i operativno za sve proizvode Banke i Grupacije

Edukacija djelatnika o standardima kvalitete usluge

Feedback na procedure drugih OJ vezanih za poslovanje u poslovnica

Testiranje i uvođenje novih aplikacija

Aktivno rješavanje upita / nedoumica iz poslovne mreže

Praćenje prodajnih rezultata djelatnika Kontinuirani rad na razvoju kompetencija djelatnika (coaching)

Obilazak poslovne Mreže

Monitoring organizacije rada poslovnice i djelatnika

Osobni bankar / Viši Poslovni bankar Ožu 2008 - Lis 2016

Raiffeisenbank Austria d.d. Zagreb, Zagreb

Rad u poslovnici

Monitoring klijenata sukladno regulativi

Akvizicija novih klijenata Vodenje portfelja klijenata

Aktivno sudjelovanje u ostvarivanju prodajnih planova poslovnice

Provođenje marketinških kampanja i osmišljavanje internih akcija u cilju povećanja prodaje

Rješavanje prigovora klijenata

OBRAZOVANJE I OSPOSOBLJAVANJE

Magistrica ekonomije Ruj 2017 - Trenutno

Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb

Komercijalist Ruj 2000 - Svi 2004

Trgovačka škola Zagreb, Zagreb

VJEŠTINE

Microsoft office ● ● ● ● ●

Organizacijske sposobnosti ● ● ● ● ●

TEČAJEVI/SMJEROVI

Agile coach Tra 2022 - Trenutno

Growit

POSTIGNUĆA

Implementacija i monitoring modela poslovanja: "Agilnost u poslovnoj mreži Retaila u RBA".

Okupljanje regionalne zajednice agilnih trenera iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije